

บทบาทของกลุ่มเกษตรกรและปัจจัยที่มีผลกระทบต่อบทบาทของกลุ่มเกษตรกร

ในการศึกษาบทบาทของกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์แปลงยาว อันเป็นกรณีศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษามีได้มุ่งหวังที่จะนำมารายภาพพจน์ของกลุ่มเกษตรกรทั้งหมดในสังคม แต่มุ่งหวังเพียงกลุ่มเกษตรกรกลุ่มนี้ ในฐานะองค์กรประชาชนองค์กรหนึ่ง ซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันของ ช่างนา และไม่ว่าวัตถุประสงค์ในเบื้องต้นจะเป็นอย่างไร แต่องค์กรนี้ก็มีปรากฏอยู่ในสังคม มิได้สูญสลายไป ขณะเดียวกันก็ได้พยายามกระทำหน้าที่ของตนท่ามกลางสภาวะ เศรษฐกิจและสังคมที่ผันผวนมาโดยตลอด หลายกลุ่มอาจต้องหยุดกิจกรรมไป แต่สำหรับกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์แปลงยาวได้พยายามอย่างยิ่งที่จะแสวงหาหนทางเพื่อความอยู่รอดขององค์กร และสมาชิก

และในส่วนนี้จะได้กล่าวถึงกิจกรรมการดำเนินงานของกลุ่มนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 จนถึงปัจจุบัน ตลอดจนบทบาทและประสิทธิภาพในการดำเนินงานบทบาทของกลุ่มเกษตรกร รวมทั้ง ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการดำเนินงานบทบาทของกลุ่มเกษตรกร

กิจกรรมและการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกร

นับตั้งแต่กลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์แปลงยาวเริ่มก่อตั้งขึ้นในปี 2517 จนกระทั่งปัจจุบัน ทางกลุ่มได้พยายามอย่างยิ่งที่จะดำเนินงานและกิจกรรมในอันที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิก ทั้งในแง่บริการและอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม อาจจำแนกกิจกรรมออกได้ดังนี้ คือ

ก. กิจกรรมด้านบริการ

1. วัวพ่อพันธุ์ ดังได้กล่าวแล้วว่าจุดเริ่มต้นของการตั้งกลุ่มก็เพื่อส่งเสริม การเลี้ยงวัวให้เจริญก้าวหน้าขึ้นเอง แต่เนื่องจากวัวที่สมาชิกเลี้ยงกันอยู่นั้นเป็นวัวพันธุ์ไทย ซึ่งมีราคาท้องตลาดไม่สูงนัก ดังนั้นจึงคิดที่จะนำวัวพันธุ์ต่างประเทศ ซึ่งเป็นวัวพ่อพันธุ์มา ผสมเทียม ทางคณะกรรมการกลุ่มจึงได้ติดต่อไปยังกรมปศุสัตว์ แต่เนื่องจากวัวพ่อพันธุ์มีราคาสูง การนำมาเลี้ยงดูจะต้องรับผิดชอบ เมื่อต่างฝ่ายหาผู้รับผิดชอบไม่ได้กลุ่มจึงต้องคืนวัวแก่ทาง

กรมปศุสัตว์ไป อย่างไรก็ตามต่อมาทางกรมปศุสัตว์ได้มีการมาตั้งหน่วยผสมเทียมขึ้นที่เขต
อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา และทางสำนักงานเกษตรอำเภอก็ได้จัดผู้รับจ้างจ้างไว้ตาม
หมู่บ้านและตลาดเกษตรกรคนใดต้องการก็ไปยื่นจ้างไว้ เจ้าหน้าที่เกษตรตำบลก็จะรวบรวม
และมาทำการผสมเทียมให้ ทางกลุ่มเห็นว่าบริการที่มีอยู่สะดวกแล้ว จึงมิได้จัดบริการด้านนี้
แก่สมาชิกอีก

2. ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์สาธารณะ การที่สมาชิกแต่ละคนมีวัวกันคนละมาก ๆ
จำเป็นอยู่เองที่จะต้องมีทุ่งหญ้าให้วัวได้กิน ส่วนใหญ่ก็จะนำไปปล่อยตามที่สาธารณะ ซึ่งสมัยนั้น
ที่ดินบริเวณทุ่งละเตาเป็นที่สาธารณะอยู่เป็นจำนวน 500 กว่าไร่ ต่อมาในปี 2520 ทางอำเภอ
โดย นายเอก มากโกคา พัฒนาการหัวหน้าโครงการประจำตำบลแปลงยาวได้ขออนุมัติให้มี
โครงการปรับปรุงทุ่งหญ้าและแหล่งน้ำ โดยจะดำเนินการในบริเวณทุ่งละเตา ตามโครงการมี
ระยะเวลา 4 ปี ได้รับงบประมาณสนับสนุน 200,000 บาท ทางกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์-
แปลงยาวได้เข้าร่วมโครงการนี้ด้วย โดยวางโครงการไว้ว่าสมาชิกที่มีวัวจะได้รับการคัดสรร
ให้ได้รับผดชอบที่ดินเพื่อปลูกหญ้าเลี้ยงวัวคนละ 3 ไร่

ในระยะแรกเมื่อโครงการเริ่มขึ้นสมาชิกได้ร่วมกันถางป่าโดยตัวนายล่าง
แสงไพศรรย์ ซึ่งเป็นประธานในขณะนั้น อาศัยที่รู้จักมักคุ้นกับนายทหารคนหนึ่งได้ติดต่อขอรถ-
แทรกเตอร์พร้อมกำลังทหารส่วนหนึ่งมาช่วยในการถางป่าร่วมกับสมาชิกกลุ่ม เมื่อถางป่าเสร็จ
แล้วได้ทำการขุดลอกสระเพื่อใช้เป็นแหล่งกักเก็บน้ำในการเลี้ยงวัวต่อไป จากนั้นจึงได้จัด
เตรียมที่เพื่อนำหญ้ามาปลูก มีสมาชิกส่วนหนึ่งที่เสียสละโดยนำรถไถย่นหญ้าจากสระบุรีเพื่อนำมา
ปลูกในการปลูกก็จะช่วยกันปลูก ช่วงนี้ได้มีการสั่งซื้อเครื่องสูบน้ำและปั้มน้ำ เล่า รวมทั้งรั้ว
ลวดหนามเพื่อนำมาทำกันอาณาเขตทุ่งหญ้า เพื่อมิให้ผู้ที่มีไร่ร่วมโครงการนำวัวมาปล่อยกินหญ้าได้

เนื่องจากบริเวณที่เลี้ยงสัตว์ ห่างจากบ้านผู้คนของ邑ต่าง ๆ รวมทั้ง
เครื่องสูบน้ำทางโครงการเพียงแต่สร้างอาคารชั่วคราวขึ้น แล้วจ้างคนเฝ้า 1 คน ต่อมาไม่
นานเครื่องสูบน้ำก็หายไป โดยติดตามคนร้ายไม่ได้ และจากการสัมภาษณ์สมาชิกท่านหนึ่งได้
กล่าวว่า ตัวคนร้ายนั้นพอจะทราบว่าเป็นผู้มีอิทธิพลจึงไม่อาจจัดการได้ นอกจากเครื่อง
สูบน้ำจะหายแล้ว เล่า ลวดหนามก็ยังถูกขโมยอีกด้วย เมื่อไม่มีรั้วกันไม่มีเครื่องสูบน้ำ ทุ่งหญ้า
ที่เคยได้รับการดูแลก็เริ่มทรุดโทรม ประกอบกับเกษตรกรอื่น ๆ ที่มีไร่ร่วมโครงการมาแต่ต้นได้
ปล่อยให้วัวของตนเข้าไปกินหญ้าซึ่งทางสมาชิกปลูกไว้จนกระทั่งมีเรื่องราวกระทบกระทั่งกัน

ในที่สุด โครงการนี้ก็จำเป็นต้องล้มเลิกไป สร้างความไม่พอใจแก่สมาชิกที่ได้ลงทุนลงแรงด้วยความเสียสละและตั้งใจ เป็นอย่างมาก และแม้เวลาจะล่วงเลยมาเกือบ 10 ปีแล้วก็ตามสมาชิกท่านหนึ่งยังคงให้สัมภาษณ์อย่าง เคืองแค้นที่ตนได้พยายามทำทุกอย่างแต่กลับไม่มีอะไรดีขึ้น ถึงกับกล่าวว่าไม่คิดที่จะสนใจอะไรกับกลุ่มอีกแล้ว ปัจจุบันยังมีอุปสรรคบางอย่าง เช่น ท่อน้ำที่ยังเหลืออยู่บ้าง แต่ก็ได้ถูกนำไปใช้เป็นที่กั้นคอกวัวของอดีตกรรมการกลุ่มท่านหนึ่งเรียบร้อยแล้ว

การเลี้ยงวัวของสมาชิกขณะนี้มีคนละไม่มากนักเนื่องจากขาดแคลนที่สาธารณะ ซึ่งจะเป็นแหล่งทุ่งหญ้า และแหล่งน้ำ ประกอบกับการเลี้ยงวัวฝูงจะต้องมีผู้เลี้ยง - ประจํา สมาชิกหลายท่านให้ความเห็นว่าเดี๋ยวนี้มักจะส่งบุตรหลานเรียนหนังสือกันหมด จึงไม่มีแรงงานที่จะใช้เลี้ยงวัว ซึ่งเลี้ยงได้อย่างมาก 10 - 20 ตัว ซึ่งพอจะดูแลได้

3. ความรู้วิชาการ ในยุคแรก ๆ สมาชิกมีความตื่นตัวกันมากในการประชุมแต่ละครั้ง กลุ่มก็จะเชิญเจ้าหน้าที่ด้านการเกษตรมาร่วมประชุมเพื่อเผยแพร่ความรู้วิชาการที่จะเป็นประโยชน์ต่อสมาชิก ทางเจ้าหน้าที่ก็ได้แนะนำเกี่ยวกับพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ใหม่ ๆ การดูแลรักษาข้าว การปลูกพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ รวมทั้งการไถไถบู่ และยาต่าง ๆ เพื่อให้ได้ผลผลิตที่สูงขึ้น นอกจากนี้ยังมีการส่งกรรมการบางคนไปรับการอบรมเพิ่มพูนความรู้เพื่อนำกลับมาใช้ประโยชน์ เช่น การอบรมด้านบัญชี เป็นต้น

บางครั้งกลุ่มก็อาจจะขอพันธุ์พืช บางอย่างหรือยาปราบศัตรูพืช ยาฆ่า-หนู มาแจกสมาชิกบ้างเป็นครั้งคราว

ข. จัดหาเงินทุน

ในด้านการศึกษาเงินทุนมาบริการสมาชิกนั้นทางคณะกรรมการกลุ่มเกษตรกรได้ติดต่อธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร โดยได้ทำสัญญากู้เงินต่อกันเริ่มตั้งแต่ 4 กรกฎาคม 2518 - 31 มีนาคม 2523 เป็นเงินกู้ระยะสั้น เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายดำเนินการเกษตรสำหรับฤดูกาลผลิตหนึ่ง ๆ ไร่ละ คิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 12 ต่อปี ช่วงก่อนที่จะมีการทำสัญญานั้นนับว่ากรรมการต้องทำงานอย่างหนัก โดยเฉพาะเหรียญกษาปณ์ต้องเรียนรู้ขั้นตอนต่าง ๆ ในการที่จะไปติดต่อ รวมทั้งงานหนังสือที่เกี่ยวกับการทำสัญญาด้วย แต่ก็พยายามจนกระทั่งมีการทำสัญญาต่อกันจนได้ โดยกลุ่มเริ่มกำหนดวงเงินกู้ในปี 2519 เป็นปีแรก

ขั้นตอนในการกู้เงิน

1. กำหนดวงเงินกู้ ทุนที่กลุ่ม จะหามาโดยวิธียืมนั้นต้องไม่เกินวงเงินที่กำหนด ในที่ประชุมใหญ่ ซึ่งกำหนดสำหรับปีหนึ่ง ๆ และได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์ ก่อน รวมทั้งการกำหนดราคาผลผลิตที่จะออกสู่ตลาดในฤดูกาลผลิตหนึ่ง ๆ

2. เรียกประชุมสมาชิก เพื่อให้สมาชิกแสดงความจำเป็นในการขอกู้เงินโดยแต่ละคนต้องระบุจำนวนเงิน และวัตถุประสงค์การขอู้ และส่งให้นายทะเบียนสหกรณ์ก่อน ในการ กู้ปีแรกนี้ กำหนดวงเงินทั้งหมด 429,000 บาท โดยมีสมาชิกทั้งสิ้น 68 คน จากจำนวนเต็ม 153 คน ยื่นความจำเป็นขอู้แบ่งเป็นกู้เพื่อทำมา 35 ราย กู้เพื่อทำไร่ 13 ราย กู้เพื่อเลี้ยง ลูกร 19 ราย และกู้เพื่อเลี้ยงโค 1 ราย

หลักประกันในการกู้สมาชิกรับผิดชอบร่วมกัน ดังนั้นจึงไม่ต้องวางหลักทรัพย์ในการกู้

ผลการกู้ในปีแรก ปรากฏว่าสมาชิกไม่สามารรถส่งเงินพร้อมดอกเบี้ยได้ตามกำหนด คือ ภายใน 1 ฤดูกาลผลิต กลับทยอยกันส่งเงินต้น และดอกเบี้ยให้กับทางกลุ่ม บางรายก็ไม่ยอมชำระหนี้ มีผลทำให้กลุ่มไม่สามารถชำระเงินต้นคืนให้กับทาง ธกส. ได้ทั้งหมด และมีภาระ ที่ต้องจ่ายดอกเบี้ยด้วย ทางคณะกรรมการกลุ่มจึงมีมติว่ากลุ่มจะไม่ให้สมาชิกกู้อีก จนกว่าหนี้เก่า จะชำระจนเสร็จสิ้น (แต่กลุ่มก็ยังคงกำหนดวงเงินกู้ทุกปีตามสัญญาที่ทำไว้กับ ธกส. เพื่อรักษา สิทธิในการกู้เงิน) ปรากฏว่า ตลอดอายุสัญญาที่ทำไว้ระหว่าง พ.ศ. 2518 - 2523 นั้น กลุ่มได้กู้เงิน ธกส. เพียงครั้งเดียว และมีหนี้สินค้างชำระประมาณ 20,000 กว่าบาทจาก สมาชิก 6 คน

อย่างไรก็ตาม กลุ่มได้พยายามติดตามหนี้สินจำนวนดังกล่าวอยู่เสมอ ด้วยการออกไป เตือนการชำระหนี้ไปยังสมาชิกเหล่านั้น จนกระทั่งกลุ่มพยายามทำสัญญากับ ธกส. ใหม่ ระหว่าง 16 มิถุนายน 2525 - 31 มีนาคม 2528 และได้มีการกำหนดวงเงินกู้ทุกปี แต่กลุ่ม ก็ไม่ได้กู้เงินมาเพื่อให้สมาชิกกู้ เนื่องจากสมาชิกยังชำระหนี้ตั้งแต่สัญญาช่วงแรกไม่หมด ในที่- ลุดช่วงปี 2526 นั้นเองกลุ่มจึงได้ใช้อำนาจทางกฎหมายฟ้องสมาชิก 2 ราย รายหนึ่งเป็นหนี้ เงินต้น 5,000 บาท รายนี้ได้ขอประนอมหนี้โดยให้สัญญาว่าจะผ่อนชำระปีละ 1,000 บาท แต่ปรากฏว่าไม่เคยส่งเงินตามสัญญาเลยอีกรายหนึ่งยอมให้กลุ่มฟ้องยึดทรัพย์ทั้งที่เป็นหนี้เงินต้น เพียง 3,000 บาทเท่านั้น และแม้ศาลจะตัดสินแล้วก็ตามกลุ่มก็ยังมิได้ดำเนินการใด ๆ ที่จะไป ยึดทรัพย์สมาชิกรายนี้

จากการสัมภาษณ์ประธานและสมาชิกบางราย พบว่า สมาชิกที่ค่อนข้างยากจนนั้น มักจะชำระหนี้ตามกำหนด ในขณะที่สมาชิกมารายที่มีฐานะดีกลับไม่ยอมชำระหนี้แก่กลุ่มทั้งที่เงินต้นจำนวนไม่มากนัก ด้วยเหตุนี้เองกลุ่มจึงประสบปัญหาอย่างมากในการทวงหนี้ และผู้ที่เสียประโยชน์ก็คือ ผู้ที่ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีและมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยเงินกู้ แม้นตนเองจะรักษาเครดิตของตนอย่างดี แต่ก็ติดที่สมาชิกพวกที่ฐานะดีผู้ไม่ยอมชำระหนี้

และจากการที่ในระยะแรกของการตั้งกลุ่ม ทางคณะกรรมการได้ใช้เงินเชื่อเงินกู้นี้เป็นตัวเงื่อนไขในการชักชวนให้สมัครเข้า เป็นสมาชิก ดังนั้นสมาชิกบางส่วนจึง เข้ามาเพียงเพื่อหวังเงินกู้แต่เมื่อกลุ่มไม่มีบริการด้านนี้อีก สมาชิกส่วนนั้นจึงให้ความสนใจต่อกลุ่มน้อยลง และไม่ค่อยจะมาประชุมรับทราบกิจการมากนัก โดยจะเห็นได้จากจำนวนผู้เข้าประชุมใหญ่กลุ่มนี้ประจำปีในช่วงปีหลัง ๆ มีสมาชิกเข้าประชุมไม่เกิน 70 คน จากสมาชิกทั้งหมด 199 คน

ค. การจำหน่ายสินค้า ได้แก่ การจัดหาวัสดุอุปกรณ์หรือสิ่งของบางอย่างมาบริการจำหน่ายแก่สมาชิกในราคาถูกเท่าที่ผ่านมา ได้แก่ การซื้อข้าว, ปลายข้าว, อาหารสัตว์, ข้าวสาร และปุ๋ย มาจำหน่ายสมาชิก

1. การจำหน่ายข้าว, ปลายข้าว และอาหารสัตว์ ธุรกิจนี้เริ่มทำในช่วงปี 2520 ถึง 2521 โดยทางกลุ่มสั่งซื้อข้าวและปลายข้าวจากโรงสีและสิ่งอาหารสัตว์ จากตัวแทนจำหน่าย มาจำหน่ายแก่สมาชิกโดยวางขายที่บ้านเหรียญกสินค้าเหล่านั้นจะมาส่งให้ถึงที่จำหน่าย กลุ่มจึงไม่ต้องรับภาระค่าขนส่ง ในการจำหน่ายกลุ่มกำหนดราคาตามท้องตลาดทั่วไป แต่ก็ให้เครดิตแก่สมาชิกบ้างทั้งนี้เนื่องจากในระยะนั้นธุรกิจทางการค้าสู้จะมีราคาดี กลุ่มจึงสามารถเก็บหนี้สินได้ครบ ไม่ค่อยมีปัญหามากนัก แต่ในระยะต่อมาเนื่องจากทางกลุ่มขาดคนที่จะดำเนินการค้าอย่างจริงจัง เพราะเหรียญกก็ต้องประกอบอาชีพส่วนตัวไม่มีเวลาให้กับธุรกิจการค้านี้ได้เต็มตัวนัก จึงหยุดดำเนินการค้าข้าว ปลายข้าว และอาหารสัตว์ลง

2. การจำหน่ายข้าวสาร แก่สมาชิกดำเนินการเพียง 2 ปี คือ ช่วงปี 2518 และ 2524 โดยสั่งซื้อข้าวจาก อตก. มาจำหน่าย ปรากฏว่าขายดีมากทั้งผู้ที่เป็นสมาชิกและมีใช้สมาชิกมาอุดหนุนดี โดยเฉพาะในปี 2524 ที่สั่งข้าวโอบาซึ่งเป็นข้าวที่มีราคาถูกมาขายเดือนละ 130 กระสอบ ธุรกิจนี้ค้าได้อยู่เพียงสั่งสินค้ามาจาก อตก. เท่านั้น มิได้การสั่งซื้อข้าวจากโรงสีอื่นมาจำหน่าย ดังนั้น เมื่อ อตก. ไม่มีข้าวสารส่งกลุ่มจึงหยุดกิจการด้านนี้ไป

3. การจำหน่ายปุ๋ย สินค้าชนิดนี้นับเป็นสินค้าหลักตัวหนึ่งของกลุ่มมาจำหน่ายแก่สมาชิก และเริ่มธุรกิจนับตั้งแต่ปี 2518 จนกระทั่งปัจจุบันทุกปี ไม่เคยขาด ปุ๋ยนี้เป็นปุ๋ยนาที่เรียกว่าปุ๋ยนาสูตร 16-20-0 โดยการสั่งจาก อตก. ราคาตันละ 4,200 บาท ขณะที่ราคาในตลาดทั่วไป ราคาตันละ 4,700 บาท

ในการสั่งซื้อกลุ่มจะจัดให้มีการประชุมสอบถามความต้องการของสมาชิกให้สมาชิกทำใบสัญญาในการสั่งซื้อ สมาชิกแต่ละคนจะต้องมีหลักทรัพย์มาค้ำประกันเป็นโฉนดที่ดิน หรือนล.3 หากสมาชิกคนใดไม่มีหลักทรัพย์ดังกล่าวอาจใช้บุคคลที่ประกันได้จำนวน 2 คน โดยหนึ่งในล่องนั้นจะต้องมีหลักทรัพย์เป็นที่ดินหรือทรัพย์สินอื่นด้วย ทางปฏิบัติในแง่ของหลักค้ำประกันนั้นขึ้นอยู่กับภาระหนี้ของสมาชิกเองในแต่ละปี ถ้าสมาชิกชำระหนี้ดีตามกำหนด ความเข้มงวดในเรื่องหลักค้ำประกันก็จะหย่อนลงบ้าง แต่ถ้าปีใดสมาชิกไม่ชำระเงินตามกำหนดมีการล่าช้ามาก ก็จะมีเข้มงวดเรื่องหลักทรัพย์ค้ำประกันอาจจะต้องนำโฉนด หรือนล. 3 มาค้ำประกันกับทางกลุ่ม

สำหรับในเรื่องของราคานั้น ทางกลุ่มจะคิดค่าบริการตันละ 100 บาท ส่วนในเรื่องของการคิดดอกเบี้ยนั้น อตก. จะกำหนดระยะเวลาปลอดดอกเบี้ยให้ 9 เดือน เลยกกำหนดไปกว่านั้น อตก. คิดดอกเบี้ยร้อยละ 12 ต่อปี

ด้านการชำระหนี้กลุ่มสมาชิกส่วนใหญ่ชำระหนี้ปีต่อปี โดยชำระเป็นเงินสด ต่อมาในฤดูการผลิตปี 2524/2525 รัฐบาลมีนโยบายแทรกแซงราคาข้าวเปลือก และเพื่อช่วยเหลือชาวนาซึ่งรับชำระหนี้ค่าปุ๋ย อตก. ด้วยข้าวเปลือกตามราคาที่กำหนด จึงมีการชำระหนี้ด้วยข้าวเปลือกด้วย รวมทั้งในปีต่อ ๆ มาจึงตามแต่สะดวกว่าสมาชิกจะชำระหนี้ด้วยเงินสดหรือข้าวเปลือก โดยปกติถ้าไม่ประสบปัญหา ภัยธรรมชาติ ข้าวเสียหายมาก สมาชิกสามารถชำระหนี้ได้ปีต่อปี เพราะหากไม่ชำระหนี้เดิมก็จะไม่สามารถสั่งซื้อปุ๋ยงวดใหม่ได้

ผู้ที่สั่งซื้อปุ๋ยนั้นในแต่ละปีมีเพียง 17 - 20 ราย สูงสุด 30 ราย ในการสั่งซื้ออยู่ในจำนวน 1 - 3 ตัน ส่วนใหญ่ผู้ที่สั่งจำนวนมาก ๆ บางรายทำนามาก แต่บางรายสั่งเผื่อผู้อื่นด้วยซึ่งอาจเป็นญาติพี่น้อง หรือผู้ไว้เนื้อเชื่อใจกัน (ซึ่งตามระเบียบถ้าไม่เป็นสมาชิกก็ถือว่าผิดระเบียบของกลุ่ม)

กลุ่มยังมีหนี้ที่ได้ชำระ อตก. อยู่ 2 ปี คือ ของปี 2526 และ 2527 ประมาณ 280,000 บาท โดยหนี้จำนวนนี้สมาชิกชำระมาแล้วเป็นเงินบ้างเป็นข้าวเปลือกบ้าง แต่ทาง

คณะกรรมการยังมิได้ชำระ อดท. โดยนำเงินจำนวนดังกล่าวมาหมุนเวียนเพื่อซื้อข้าวเปลือกใน
ฤดูการผลิต 2527/2528 ประกอบกับปี 2528 รัฐบาลมีนโยบายกำหนดให้แต่ละครัวเรือนซื้อ
ปุ๋ยได้เพียง 500 กิโลกรัมต่อครัวเรือน ซึ่งไม่เพียงพอต่อความต้องการทางกลุ่มจึงยึดเวลาการ
ชำระหนี้แล้วนำเงินไปใช้จ่ายหมุนเวียนในกิจการกลุ่ม

ง. การรวบรวมผลผลิตเพื่อขาย ได้แก่ การรวบรวมผลผลิตทางการเกษตรจาก
สมาชิกเพื่อขายหรือแปรรูปออกขายให้ได้ราคาดี

ในแง่ของการรวบรวมผลผลิตทางการเกษตรจากสมาชิกที่ผ่านมามีการรวบรวม
ข้าวเปลือกไปขาย เช่น ในปี 2518 คณะกรรมการได้ไปติดต่อโรงสีแล้วนำข้าวของสมาชิกไป
ขายโดยสมาชิกแต่ละคนที่นำข้าวเปลือกไปขายจะต้องไปทำการตกลงราคากับทางโรงสีด้วยตน-
เอง และกลุ่มจัดหารถไปส่ง สมาชิกเสียค่ารถ คันละ 100 บาท ในการขายข้าวเปลือกแต่ละ
ปีตามนโยบายของรัฐบาลมักจะมีการกำหนดโควตาให้แต่ละกลุ่มนำข้าวไปจำหน่าย ปีใดได้
โควตามากก็ไม่มีปัญหา ปีใดได้น้อยมักจะมีปัญหาเช่นปี 2518 โควตาไม่พอ คณะกรรมการ
ต้องเฉลี่ยทำให้สมาชิกบางคนไม่พอใจ และลาออกไป นอกจากนี้บางปีคณะกรรมการก็ขายโควตา
ให้กับพ่อค้าไป ทั้งนี้เนื่องจากว่า กว่ำนโยบายจะออกมาข้าวในมือเกษตรกรก็หมดไปแล้ว
คณะกรรมการก็ขายโควตาไปได้ 6,000 บาท

จ. โรงสีเล็ก

1. โครงการช่วนาขายข้าวสาร

อันเนื่องมาจากปัญหา ภาวะราคาข้าวเปลือกตกต่ำเลื่อมมา และไม่
สามารถต่อรองราคาแก่พ่อค้าได้ ดังนั้น ทางกลุ่มโดยประธานคือ นายชั้น อวดล่าวาล์ ได้
ร่วมปรึกษากับ นายขวัญชัย รักษาพันธ์ (เลขานุการคณะกรรมการกลางกลุ่มเกษตรกรจังหวัด
ฉะเชิงเทรา) ว่า เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวจะจัดให้มีโครงการช่วนาขายข้าวสาร
ชั้น ดังนั้น ในปี 2525 นั้นเองโครงการนี้จึงได้เริ่มขึ้น โดยได้รับความร่วมมือจากกลุ่ม
เกษตรกรอื่น ๆ ภายในจังหวัดฉะเชิงเทราด้วย

แต่ละกลุ่มได้รวบรวมข้าวเปลือกของสมาชิกไปล้างโรงสีสีเป็นข้าวสาร
โดยทางโรงสีคิดค่าจ้างสีเกวียนละ 100 บาท ร้าและปลายโรงสีเอาไว้ด้วยในการขายข้าว

ลำครั้งแรก ได้นำขึ้นรถอีแต๋นไปขายที่ลานหน้าโรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎ์ และในวันแรก
นี้ขายได้ถึง 8,000 กิโลกรัม (เท่ากับข้าวเปลือกประมาณ 20 เกวียน) ซึ่งนับว่าได้ผลดีมาก
สิ่งทำกันต่อ ๆ มาทุกเดือน สัปดาห์ที่นำข้าวไปขายก็พอใจ

แต่ต่อมา เริ่มมีปัญหาตามมา กล่าวคือ

1. ข้าวเปลือกที่นำไปจ้างโรงสีนั้น โดยเฉลี่ยข้าวเปลือก 1,000
กิโลกรัม จะสีได้ข้าวสารออกมาประมาณ 530 - 540 กิโลกรัม ต่อ ๆ มา จำนวนข้าวสารที่
โรงสีคืนให้ลดลงเรื่อย ๆ 500 กิโลกรัมบ้างต่ำกว่านี้บ้าง คุณภาพข้าวก็ลดลง เป็นข้าวหัก
เสียมาก จะนำมาจำหน่ายในราคาเดิมก็ไม่ได้ ทางโรงสีก็อ้างว่าคุณภาพข้าวเปลือกไม่ดีจึง
ทำให้สีออกมาได้น้อย ซึ่งความจริงโรงสีเอาเปรียบเจ้าของข้าวเปลือกโดยหักเอาไว้มาก ๆ

2. ข้าวเปลือกของเกษตรกรที่นำมารวมกันสีนั้นสีคุณภาพแตกต่างกัน
การรวมกันสีแล้วนำมาจำหน่ายจึงเป็นการไม่สะดวก และเสียประโยชน์สำหรับผู้ที่สีคุณภาพข้าว -
เปลือกดีกว่า

3. ปริมาณข้าวเปลือกที่นำไปโรงสีสีนั้นสีไม่มากนัก เนื่องจากสมาชิก
ส่วนใหญ่มักจะขายข้าวหน้าลานไปหมดแล้ว มีสมาชิกเพียงไม่กี่รายที่พอจะมีข้าวเปลือกเหลือ
สามารถนำไปสีทยอยขายได้ทุกเดือน เมื่อข้าวที่นำไปสีมีจำนวนน้อย ทางโรงสีใหญ่ที่รับจ้างสี
อยู่ก็มีข้าวเปลือกของตนเองที่จะต้องสีอยู่แล้ว จึงมักจะไม่ค่อยยอมสีให้เมื่อทางกลุ่มนำข้าว -
เปลือกไปสีในจำนวนน้อย

แม้ว่าในที่สุดโครงการดังกล่าวจะหยุดไป แต่ความคิดที่จะแปรรูปข้าว -
เปลือกเป็นข้าวสาร เพื่อจำหน่ายนั้นยังคงมีอยู่เพราะทางกลุ่มเองก็ตระหนักดีถึงปัญหาราคาข้าว -
เปลือกตกต่ำ ราคาที่ขายได้ไม่คุ้มกับต้นทุนการผลิต ดังนั้นในระยะยาวแล้วการแก้ปัญหาให้
ลุล่วงไปจึงเป็นสิ่งสำคัญ และทางกลุ่มเองก็บอกว่าการเปลี่ยนมาแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร
จำหน่ายนั้น คือหนทางหนึ่ง ประกอบกับความสามารถส่วนตัวในทางช่างของประธานกลุ่ม
เกษตรกรเลี้ยงสัตว์แปลงยาวเอง จึงได้ร่วมปรึกษากับคณะกรรมการคนอื่น ๆ ของกลุ่มคิดสร้าง
โรงสีขนาดเล็ก ขึ้นเป็นของกลุ่มเอง

ภายหลังจากที่ประธานปรึกษากับคณะกรรมการกลุ่มแล้ว ก็ได้นำเสนอ
เรื่องสร้างโรงสีและบึงฉางแก่ที่ประชุมใหญ่ ปรากฏว่าสมาชิกเห็นด้วยที่จะให้มีการสร้างโรงสี
และบึงฉางเพื่อเก็บข้าวเปลือกรวมทั้งรับฝากข้าวเปลือกด้วย

2. วัตถุประสงค์ของการสร้างโรงสี

1. เพื่อแก้ปัญหาหาคาข้าวเปลือกตกต่ำ โดยการแปรรูปข้าวเปลือกและจำหน่ายเป็นข้าวสารแทน
2. เพื่อเสริมสร้างระบบการรวมกลุ่มและเป็นเครื่องมือการพัฒนาการพึ่งตนเองของชุมชนชาวนา
3. เพื่อผลิตข้าวกล้องซึ่งเป็นข้าวมีคุณค่าทางอาหาร ได้แก่ วิตามิน และแร่ธาตุสูงในการบริโภค เป็นการป้องกันโรคได้หลายชนิด

3. ลักษณะของโรงสีและบึงฉาง

ลักษณะของโรงสีโดยทั่วไปอุปกรณ์ต่าง ๆ จะเรียงกันอยู่ในแนวนอน แต่โรงสีที่กลุ่มสร้างขึ้นนี้จะมีลักษณะแนวตั้ง อันเป็นผลมาจากการคิดค้นของ นายชั้น ฮวดล่าวลัดดี ประธานกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์แปลงยาวร่วมกับ ผู้ช่วยค้ำสัตว์จารย์ ขำญชัย สิมเปียกร ได้คิดแบบออกมาและลงมือสร้างเองโดย นายชั้น โรงสีที่สร้างขึ้นมีขนาด 5 เกวียน (คือ สีข้าวได้ 5 - 10 เกวียนต่อวัน) ใ้เนื้อที่ในการปลูกสร้างเพียง 2 ตารางวา สูง 12 เมตร โรงเรือนจะเป็นโครงเหล็ก มุงสังกะสีกว้าง 8 เมตร ยาว 20 เมตร สูง 12 เมตร บริเวณบึงฉางซึ่งอยู่ติดกับตัวโรงสี กว้าง 4 เมตร ยาว 12 เมตร ทำด้วยฝาไม้ กระดานพื้นลาดเอียง ลูข้าวได้ประมาณ 100 เกวียน

อุปกรณ์ของโรงสีประกอบด้วย

1. ลูกยางกระเทาะข้าวเปลือก แทนการใช้หินกระเทาะ
2. ตะแกรงโยกคัดกาก 1 ชุด
3. หินขัดข้าวสาร 2 ชุด
4. พัดลมดูดแกลบและท่อส่งแกลบ 1 ชุด
5. ตะแกรงร่อนข้าว 1 อัน
6. ตะแกรงร่อนสิ่งเสียบน 1 อัน
7. ตะแกรงกลมคัดเปอร์เซ็นต์ 1 ชุด

คุณสมบัติพิเศษของโรงสีที่คิดขึ้นนี้ คือ

1. มีประสิทธิภาพในการขัดสีข้าวเท่าโรงสีข้าวขนาดใหญ่
2. มีตะแกรงโยกคัดกากข้าว (ข้าวเปลือก) ออกจากข้าวกล้อง (ข้าวที่กระเทาะเปลือกออกแล้ว) ก่อนที่จะนำไปขัดข้าวขาวซึ่งปกติเครื่องสีเล็กทั่วไปไม่มีสิ่งทำให้ได้ต้นข้าว (ข้าวสารเต็มเมล็ด) มากขึ้น
3. ใช้เครื่องยนต์ดีเซลและใช้มอเตอร์ไฟฟ้า เป็นเครื่องต้นกำลังของตะแกรงโยก การใช้ระบบนี้ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายของพลังงานมากกว่าระบบอื่น
4. สามารถสีข้าวกล้อง ซึ่งเป็นข้าวที่มีคุณค่าทางอาหารสูง และสีข้าวขาวให้มีคุณสมบัติเหมือนเครื่องสีใหญ่ และสามารถคัดเปอร์เซ็นต์ข้าวได้ด้วย
5. เครื่องสีจะอยู่ในระบบแนวตั้ง ใช้พื้นที่แคบเป็นการประหยัดค่าก่อสร้างโรงเรือน

4. งบประมาณ

หลังจากกลุ่มได้ตกลงที่จะสร้างโรงสีจึงได้มีการประชุมสมาชิกเพื่อขอความเห็นในการระดมทุนมาสร้าง ซึ่งก็ตกลงที่จะนำเงินทุนเรือนหมื่นซึ่งมีอยู่ประมาณ 48,000 บาท เงินกำไรจากการจัดสรร และจากการเรียกหุ้นเพิ่มอีกประมาณ 35,000 บาท นอกจากนี้ยังได้รับความช่วยเหลือจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ให้ทุนอุดหนุน 45,000 บาท เป็นเงินวิจัยแบบในการก่อสร้าง และเงินที่ประธานกลุ่มทศรองจ่ายออกไปก่อนล่วงหน้า รวมเป็นมูลค่าทั้งหมดประมาณ 200,000 บาท

สำหรับสถานที่ก่อสร้างใช้บริเวณบ้านประธานเอง คิดเป็นเนื้อที่ประมาณ 1 งาน โดยคิดค่าเช่าปีละ 1,500 บาท และหากการดำเนินงานโรงสียังไม่มีการทางประธานก็จะยังไม่เรียกเก็บค่าเช่า

โรงสีได้เริ่มก่อสร้างตั้งแต่ต้นปี 2526 ใช้เวลาก่อสร้างประมาณปีกว่า กระทั่งทำพิธีเปิดทดลองสีอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2527 โดยเชิญคณะกรรมการกลางกลุ่มเกษตรกรจังหวัดพะเยา และจังหวัดพะเยา พร้อมทั้งประธานกลุ่มเกษตรกรอื่น ๆ ของจังหวัดมาเป็นสักขีพยาน และยังได้จัดให้มีการทดลองสีเพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการสีข้าวกับโรงสีแบบญี่ปุ่น ซึ่งตั้งอยู่ที่เขาคินฮอน

ในการทดลองสีเปรียบเทียบได้นำข้าวเปลือกชนิดเดียวกันมาจำนวน 1 เกวียน แบ่งครึ่งเพื่อนำเข้าเครื่องสีทั้งสองแห่ง โดยมีหลักเกณฑ์ในการเปรียบเทียบ คือ

1. พิจารณาดันข้าวสารที่จะได้ออกมา
2. พิจารณาดันข้าวสารและปลายข้าวทุกชนิด โดยวัดว่าถ้าผลรวมสูง แสดงว่ามีความเสียหายน้อยในกระบวนการสี

ผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพการสี พบว่า โรงสีของกลุ่มลำธารต สียาวได้นันข้าวมากกว่า

ตารางที่ 21 แสดงผลการเปรียบเทียบระหว่างโรงสีของกลุ่มเกษตรกรและโรงสีแบบญี่ปุ่น

จำนวน ข้าวเปลือก (ก.ก.)	ผลที่ได้					รวม	
	ตันข้าวสาร (ก.ก.)		ปลาย ใหญ่	ปลาย กลาง	ปลาย เล็ก		จมูกข้าว
	5%	15%					
โรงสีกลุ่ม 565 ก.ก.	330.86 ก.ก. 58.56%		54.01 ก.ก. 9.56%		5.99 ก.ก. 1.06%	69.19%	
แบบญี่ปุ่น 555 ก.ก.		240.2 43.8%	50 9%	43.4 7.3%		1.2 0.21%	64.31%

5. ระเบียบการในการสีข้าว

สำหรับระเบียบการในการนำข้าวมาสีนั้น ทางกลุ่มโดยคณะกรรมการกลุ่มเกษตรกรได้ประชุมและออกระเบียบการดังนี้ คือ

1. สำหรับผู้ที่ เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร คิดค่าจ้างสีเกวียนละ 150 บาท
2. สำหรับผู้ที่มิได้เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร คิดค่าจ้างสีเกวียนละ

3. ทั้งผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มและผู้มิได้เป็นสมาชิกกลุ่ม ถ้ามาทำการขน, แยก, เทข้าว ด้วยตนเอง ก็จะได้ร่ำและปลายกลับคืนไปด้วย

4. กรณีที่ทางกลุ่มจัดบริการรับขนข้าวเปลือกจากบ้านนำไปสีและนำข้าวสารกลับมาส่ง สำหรับสมาชิกจะได้ข้าวสารรวมปลายร้อยละ 62 ส่วนผู้มิได้เป็นสมาชิกจะได้ข้าวสารรวมปลายร้อยละ 60 โดยทางกลุ่มจะได้ค่าจ้างสีจากร่ำและปลายเล็ก

จากระเบียบการจะเห็นได้ว่าร่ำและปลายซึ่งตามปกติแล้วโรงสีเล็กทั่วไปจะไม่ให้คืนนั้น แต่กลุ่มกลับคืนให้แก่ผู้ที่มาจ้างสี ทั้งนี้เนื่องจากทางกลุ่มมิได้เน้นเฉพาะเพื่อค้ากำไรเท่านั้น เพราะถือว่าเป็นสิ่งที่ชาวนาถูกเอาเปรียบจากเจ้าของโรงสีมานาน จึงพยายามคืนส่วนนี้ให้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์อื่นโดยเฉพาะกลุ่มต้องการให้สมาชิกนำกลับไปใช้เลี้ยงสัตว์ เช่น เป็ด, ไก่, หมู และปลา เป็นต้น

6. การบริหารและดำเนินธุรกิจโรงสี

นับแต่โรงสีสร้างเสร็จ และเริ่มทำการสีข้าวได้ในปลายปี 2527 ซึ่งเป็นช่วงของฤดูการผลิตปี 2527/2528 พอดีนั้น จึงถือเป็นปีแรกของการดำเนินธุรกิจโรงสี แม้ว่าทางกลุ่มจะเน้นให้สมาชิกและผู้มิได้เป็นสมาชิกรู้จักสีข้าวด้วยตนเองด้วย การให้มาขน แยก และดูแลควบคุมการสีข้าวเอง จำเป็นอยู่เองที่ทางกลุ่มจะต้องมีบุคลากรในการควบคุมดูแลธุรกิจ ไม่ว่าจะเป็นการควบคุมเครื่องจักร การขนถ่ายข้าวเปลือก การบรรจุ และการบัญชี อย่างไรก็ตามเท่าที่ผ่านมา ทางกลุ่มยังมีได้มีการกำหนดบุคคลในการทำหน้าที่ดังกล่าวแน่นอน ดังนั้น หน้าที่ทุกอย่าง ประธานกลุ่มจึงเป็นผู้รับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว นับตั้งแต่ออกแบบโรงสี, สร้าง และดูแลปรับปรุงอุปกรณ์ออกซื้อข้าวเปลือกป้อนโรงสี ควบคุมการสี ออกหาตลาด นำข้าวสารไปจำหน่ายและทำบัญชี กรรมการกลุ่มคนอื่น ๆ ยังเข้ามามีส่วนในการบริหารน้อยมาก แม้แต่เหรียญทองเองจะมาดูความเรียบร้อยของบัญชี เมื่อประธานไปตามตัวมาเท่านั้น

สำหรับฤดูการผลิต ปี 2527/2528 กลุ่มสามารถดำเนินธุรกิจข้าวเปลือกดังนี้

1. รับชำระหนี้ค่าปุ๋ยด้วยข้าวเปลือกโดยทางกลุ่มประเมินราคาข้าว - เปลือกตามราคาตลาด และนำมาเก็บไว้ในยุ้งฉางของโรงสีเพื่อรอการแปรสภาพเป็นข้าวสาร และนำไปจำหน่ายต่อไป

2. รับฝากข้าวเปลือก โดยทางกลุ่มคิดค่าฝากเกวียนละ 3 ตัง
3. ออกรับซื้อข้าวเปลือกทั่วไปโดยเงินทุนของกลุ่ม เพื่อนำมาแปรสภาพเป็นข้าวสาร
4. รับซื้อข้าวสารและนำส่งลูกค้าตามกำหนดเวลา โดยลูกค้าจะซื้อข้าวเปลือกฝากไว้ที่โรงสี

7. ด้านการตลาด

ข้าวสารที่ผลิตได้ นอกจากจะวางจำหน่ายที่โรงสีแล้วยังส่งไปตามร้านค้าต่างอำเภอด้วย และยังนำขึ้นรถไปเร่ขายตามส่วนในเขตอำเภอบางคล้าด้วย ข้าวสารที่ผลิตได้จะบรรจุใส่ถุงขนาด 5 กิโลกรัม และเป็นกระสอบเพื่อความสะดวกในการจำหน่าย

สำหรับฤดูกาลผลิต 2528/2529 ก็ยังคงดำเนินการธุรกิจลักษณะเดิม และยังมีปัญหาเพิ่มขึ้นอีกอันเนื่องมาจากภาวะราคาข้าวเปลือกตกต่ำทำให้ธุรกิจโรงสีไม่คุ้ม

8. ปัญหาในการดำเนินธุรกิจ นับตั้งแต่เริ่มดำเนินงาน ได้แก่

1. เงินทุน กลุ่มขาดแคลนเงินทุนหมุนเวียนในการซื้อข้าวเปลือก จึงแก้ปัญหาด้วยการนำเงินซึ่งรอที่จะชำระหนี้ค่าปุ๋ยมาหมุนเวียนก่อน อีกทางหนึ่งคือ เอาข้าวเปลือกที่ล้นมาชื้อมาชำระหนี้ค่าปุ๋ย แปรสภาพเป็นข้าวสารนำไปจำหน่ายแล้วนำเงินมาซื้อข้าวเปลือก
2. ขาดผู้บริหาร ดูแลกิจการโรงสี ซึ่งจะส่งผลไปสู่ปัญหาด้านการตลาดด้วย กล่าวคือ เมื่อแปรรูปแล้วก็ไม่มีความหมายที่จำหน่าย
3. เนื่องจากเงินทุนหมุนเวียนไม่เพียงพอ ทำให้ไม่มีข้าวเปลือกป้อนโรงสี ต้องหยุดกิจการเป็นช่วง ๆ กิจการขาดรายได้ สินค้าไม่มีผลอย่างสม่ำเสมอ
4. จากสภาวะราคาข้าวเปลือกตกต่ำ ทำให้ต้นทุนการผลิตต่อหน่วยของโรงสีกลุ่มสูงกว่าโรงสีขนาดใหญ่ ราคาข้าวสารของกลุ่ม จึงแพงกว่าราคาข้าวสารตามร้านค้าทั่วไป จึงมีปัญหาเรื่องการแข่งขันด้านการตลาด
5. ทางกลุ่มยังขาดบุคลากรและอุปกรณ์อำนวยความสะดวก เช่น รถยนต์ ซึ่งจำเป็นสำหรับการใช้บรรทุกในการออกรับซื้อข้าวเปลือก และนำข้าวสารไปจำหน่าย

6. โรงสีของกลุ่มต้องแข่งขันกับโรงสีขนาดใหญ่ ซึ่งมีกระจายอยู่ตามหมู่บ้าน และให้บริการแก่ชาวบ้านอย่างสะดวกสบาย กล่าวคือ จะบริการรับข้าวเปลือกจากแต่ละบ้านไปสี และนำข้าวสารกลับมาส่งให้ถึงบ้าน โดยที่เจ้าของไม่ต้องยุ่งยากและคิดค่าจ้างรื้อและปลาย ในขณะที่โรงสีกลุ่มมุ่งที่จะให้สมาชิกนำข้าวเปลือกมาสีเอง และแม้จะได้รื้อและปลายกลับไป แต่สมาชิกก็มักจะอ้างว่า โรงสีอยู่ไกลไม่มีรถ ไม่คุ้มที่จะนำข้าวเปลือกไปสี มีโรงสีรายย่อยมาเก็บข้าวไปสีอยู่แล้ว ลบายกว่า

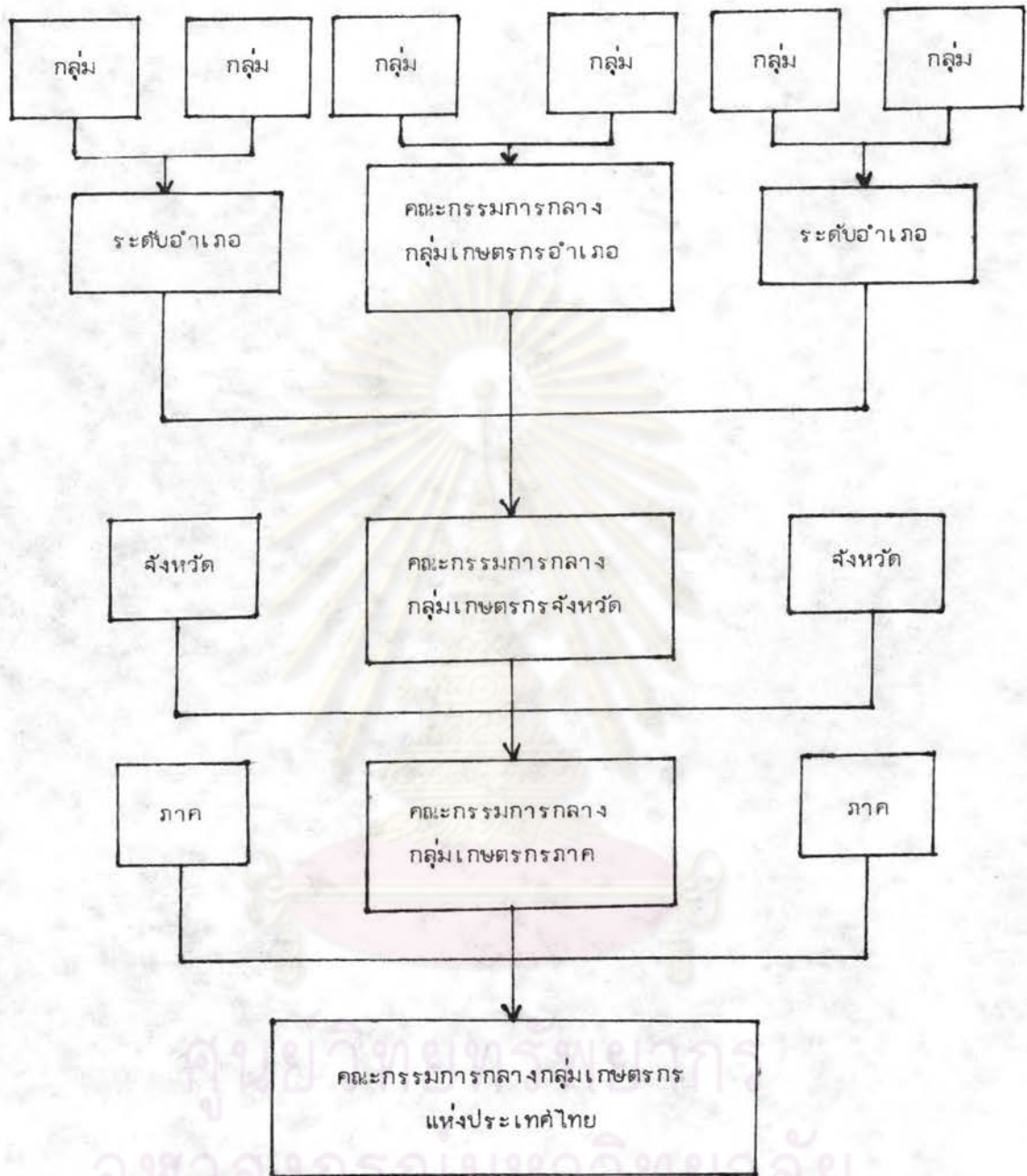
กลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์แปลงยาวกับองค์กรภายนอก

สำหรับ นายชั้น ฮวดล่าวาสดี นอกจากจะเป็นประธานกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์แปลงยาวแล้ว ยังมีตำแหน่งประธานกลุ่มเกษตรกรระดับอำเภอด้วย และทุกวันที่ 10 ของเดือน ก็จะมีการประชุมกลุ่มเกษตรกรระดับจังหวัด ผู้ที่เข้าประชุมก็จะประกอบด้วยประธานกลุ่มเกษตรกรจากอำเภอต่าง ๆ โดยแต่ละอำเภอจะเลือกคณะกรรมการกลาง ผู้ที่มีตำแหน่งประธานระดับอำเภอ ก็จะไปเป็นคณะกรรมการกลางระดับจังหวัด ตั้งแผนภูมิ

ในการประชุมแต่ละเดือนก็จะมีการพูดคุยถึงปัญหาต่าง ๆ ที่แต่ละกลุ่มประสบเพื่อหาทางแก้ไขร่วมกัน ในการประชุมแต่ละครั้ง นายชั้น ฮวดล่าวาสดี ในฐานะประธานกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์แปลงยาว และประธานคณะกรรมการกลางกลุ่มเกษตรกร อำเภอแปลงยาว มักจะไปประชุมอย่างสม่ำเสมอ และเป็นกรรมการคณะกรรมการกลางกลุ่มเกษตรกรจังหวัด จะเชิงเทรา ทำหน้าที่ที่ปรึกษาทูลงในการเคลื่อนไหว เพื่อแก้ปัญหาภายในจังหวัดจะเชิงเทรา สำหรับปัญหาที่สำคัญ ๆ ของกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์แปลงยาว และยังเป็นปัญหาร่วมของกลุ่มเกษตรกรอื่น ๆ คือ

ก. ปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ ภาวะเศรษฐกิจของประเทศระยะ 10 ปีมานี้ ค่อนข้างอยู่ในภาวะวิกฤต โดยเฉพาะด้านราคาสินค้าผลผลิตทางด้านเกษตร ซึ่งไม่ว่าจะเป็นราคาสุกร มันสำปะหลัง และข้าว มีราคาตกต่ำอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน เกษตรกรต้องประสบกับการขาดทุน มีหนี้สินเป็นจำนวนมาก และสำหรับข้าวซึ่งเป็นผลผลิตหลักได้กลายเป็นปัญหาสำคัญของเกษตรกรไป ในแต่ละปีชาวบ้านจะต้องเร่งขายข้าวเปลือกหน้าลานไปในราคาต่ำ เพื่อนำเงินมาใช้จ่ายและใช้หนี้ที่พอกพูนมาตลอดปี พ่อค้าก็จะกดราคารับซื้อ ทั้งนี้เพราะช่วง

แผนภูมิที่ 5 โครงสร้างคณะกรรมการกลางกลุ่มเกษตรกรระดับต่าง ๆ

ระยะเวลาดังกล่าวจะมีข้าวเปลือกออกสู่ท้องตลาดมาก ซึ่งเป็นโอกาสที่พ่อค้าจะเอาเปรียบได้
อย่างไรก็ตามสาเหตุแห่งปัญหายังเกี่ยวโยงไปถึงภาวะตลาดภายนอกชุมชนด้วย กล่าวคือ
เกี่ยวโยงไปถึงระบบการค้าข้าวต่างประเทศในระดับโลก รวมทั้งระบบการส่งออกข้าวสาร
การที่ประเทศไทยเป็นผู้ผลิตข้าวรายใหญ่ แต่ไม่สามารถควบคุมตลาดโลกได้ ระบบที่ใหญ่กว่า
ดังกล่าวจึงเป็นตัวกำหนดระบบภายในโดยเฉพาะด้านราคาทั้งในระดับประเทศและท้องถิ่น

นอกจากภาวะตลาดแล้ว นโยบายข้าวของรัฐก็จะส่งผลกระทบต่อภาวะตลาด
ในแต่ละปีด้วย ซึ่งนโยบายที่ผ่านมาแต่ละปีนั้น ไม่ค่อยจะประสพผลนัก เช่น นโยบายประกัน
ราคาข้าว การแทรกแซงราคาข้าว ในบางครั้งกลุ่มเกษตรกรเองก็ไม่เห็นด้วยกับนโยบายที่
รัฐบาลประกาศและได้พยายามที่จะเรียกร้องเสนอแนะข้อคิดเห็นอันเป็นบทสรุปของเกษตรกรเอง
สู่ระดับสูง การเสนอแนะก็กระทำกัน 2 ลักษณะคือ

1. ยื่นหนังสือไปตามลำดับชั้น คือ กลุ่มเกษตรกรแต่ละกลุ่มได้ร่วมประชุม
ปรึกษาหารือกันในนามคณะกรรมการกลางกลุ่มเกษตรกรระดับจังหวัดส่งไปยังภาคถึงระดับ
ประเทศ เพื่อเสนอแนะต่อรัฐบาลในการคัดค้านนโยบาย

2. การระดมมวลชนโดยกลุ่มเกษตรกรเป็นแกนนำในการนำขบวนทั่วทั้งที่เป็น
สมาชิกกลุ่มและชาวบ้านทั่วไป เดินขบวนเรียกร้องคัดค้านนโยบายข้าว ตัวอย่างเช่น
เมื่อวันที่ 5 - 6 มกราคม 2529 ซึ่งขบวนในฉะเชิงเทราเริ่มชุมนุมประท้วงที่ศาลากลาง -
จังหวัดแล้วมุ่งสู่ท่าเรือรัฐบาล

นายชั้น อวดล่าวาสดี ในฐานะประธานกลุ่ม ได้เข้าร่วมดำเนินการตั้งแต่ต้น
การมีการชุมนุม ได้ร่วมประชุมปรึกษาหารือ ในอันที่จะแก้ปัญหาการค้าข้าว ขณะเดียวกันก็
พยายามที่จะเสนอแนะ ทางแก้ไขปัญหากับระดับสูง ทั้งนี้เนื่องจากมีความเห็นว่านโยบายข้าวที่
ดำเนินการอยู่ในฤดูการผลิต 2528/2529 ซึ่งได้แก่การประกันราคาข้าว ในราคาเกวียนละ
3,000 บาท และการลดภาษีเงินให้โรงสีเหลือร้อยละ 9.5 เป็นการกระตุ้นให้โรงสีเร่ง
สีตอกข้าวในปริมาณ 30 เท่าของกำลังผลิตนั้น เป็นนโยบายที่ไม่สามารถแก้ปัญหาการค้าข้าวตกต่ำ
ได้ ที่ประชุมจังหวัดจึงได้มีมติที่จะเดินขบวนประท้วง

ภายหลังจากที่ประชุมลงมติเดินขบวนแน่นอนแล้วแต่ละกลุ่มก็ได้กลับไปยังแจ้งถึง
จุดประสงค์และเป้าหมายเพื่อแก้ปัญหาให้แก่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอีกทั้งขบวนทั่วไปได้ทราบ

นายชั้น เองก็ได้ออกไปตามหมู่บ้านทั้งผู้ที่เป็นสมาชิกและไม่เป็นสมาชิกปรึกษา และชักชวนเข้าร่วมประท้วง ซึ่งแต่ละคนก็มีทัศนะต่างกันไป บางคนไม่เห็นประโยชน์ที่จะไปเดินขบวนเพราะมีแต่เสียเวลา เสียเงิน แล้วไม่ได้อะไร แก้ปัญหาไม่ได้ บางคนก็อยากไปแต่ติดขัดว่าไม่มีเงิน เพราะไม่แน่ว่าจะใช้เวลาที่วัน ระหว่างนั้นก็ต้องใช้เงิน ดังนั้น สำหรับอำเภอแปลงยาวแล้ว นอกจากตัวนายชั้น แล้วก็มีเพียงชาวบ้านอีกจำนวนหนึ่งเท่านั้นที่ร่วมเดินทางเข้าสู่จังหวัด โดยมีตำรวจตั้งด่านสกัดปากทางเข้าอำเภอ แต่ขบวนชาวบ้านก็ผ่านไปได้อย่างปลอดภัยจากคนจำนวนน้อยและบางคนไปรถโดยสารประจำทาง ซึ่งผ่านไปได้ แต่สำหรับตัวประธานกลุ่มเองนั้น มีเจ้าหน้าที่ของรัฐ มาพบในช่วงดังกล่าววันหนึ่ง 2 - 3 ครั้ง เพื่อระงับการเข้าร่วมเดินขบวน

และในวันที่ 6 มกราคม 2529 นั้นเอง ชาวบ้านจำนวนมากในจังหวัดฉะเชิงเทรา ได้มาร่วมชุมนุมที่ศาลากลางจังหวัด เพื่อเรียกร้องราคาข้าว และแฉถึงความล้มเหลวของนโยบาย และรอฟשרัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ คือ นายณรงค์ วงศ์วรรณ ซึ่งจะมาพบชี้แจงนโยบายในเช้าวันนั้น ภายหลังจากหลบไปแล้ว ปรากฏว่าได้รับคำตอบที่ไม่เป็นที่พอใจ จึงได้จัดรถเดินทางเข้าสู่กรุงเทพมหานคร ซึ่งในขณะเดียวกันชาวบ้านและชาวไร่ ทั้งจากสุพรรณบุรี นครปฐม อุทัยธานี ได้ลี้ภัยเข้ามาถึงก่อนแล้ว และได้ก่อเหตุจู่โจมวางเพลิงอาคารเมืองขึ้น ภายหลังจากที่ทั้งหมดมาร่วมขบวนกัน และได้มีการพบปะกันในระดับผู้นำแล้ว เห็นว่าสถานการณ์ไม่น่าไว้วางใจ แต่ละฝ่ายมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่แตกต่างกัน ในขณะที่กลุ่มเกษตรกรจากฉะเชิงเทรา มีจุดมุ่งหมายที่แน่ชัดที่จะเล่นอเนาะแก้ปัญหา แต่ฝ่ายอื่นเพียงเล่นละครการเมือง โดยเฉพาะผู้นำกลุ่มเกษตรกรบางคน เช่น นายชัชชัย รักษาพันธ์ นายชั้น ฮวดสว่างสดี เริ่มไหวตัวว่าถูกเพ่งเล็งจึงเร่งนำขบวนออกจากเหตุการณ์และเดินทางกลับในที่สุดโดยขอเรียกร้องเล่นอเนาะต่าง ๆ ได้ถูกส่งให้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ทำเนียบรัฐบาลรับไว้

ข. ปัญหาเรื่องปุ๋ย ปัจจุบันปุ๋ยวิทยาศาสตร์ที่ใช้กันอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะปุ๋ยนาสูตร 16-20-0 ซึ่งเกษตรกรทั่วไปจำเป็นต้องใช้ตามท้องตลาดจะมีราคาสูงกว่าที่กลุ่มเกษตรกรซื้อได้จากองค์การตลาดเพื่อเกษตรกร ซึ่งนอกจากจะราคาถูกกว่าแล้ว อดก.ยังให้ระยะเวลาปลอดดอกเบี้ยถึง 9 เดือน สมาชิกส่วนใหญ่จึงต้องการปุ๋ยที่ทางกลุ่มจัดซื้อจาก อดก.เป็นอย่างมาก แต่ปัญหาก็มีมาตลอด นอกจากปัญหาเรื่องราคาซึ่งบางครั้งตัวแทนร้านค้าของ อดก. ขยายแพงบวกกำหนดแล้ว บางครั้งก็อ้างว่าสินค้าหมดสต็อก แต่ร้านค้าสักลบขายหลังร้านในราคาท้อง -

ตลาด เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่กลุ่มเกษตรกรมองเห็นว่าเป็นการเอารอดเอาเปรียบ

นอกจากปัญหาดังกล่าวแล้ว ในปี 2524 ได้มีนักวิชาการสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรกลุ่มหนึ่งได้คำนวณถึงปริมาณการใช้ปุ๋ยของเกษตรกรต่อครัวเรือนขึ้น และกำหนดให้เกษตรกร 1 ครัวเรือน เฉลี่ยทำนา 10 ไร่ ควรใช้ปุ๋ย 500 กิโลกรัม และได้กำหนดให้องค์การตลาดเพื่อเกษตรกรจำหน่ายปุ๋ยแก่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรได้ในจำนวนดังกล่าว จากคำสั่งนี้ทางกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์แปลงยาวและสมาชิกเห็นว่า เป็นสิ่งไม่ถูกต้อง จึงได้ร่วมกับคณะกรรมการกลางกลุ่มเกษตรกรจังหวัดฉะเชิงเทรา และกลุ่มเกษตรกรกลุ่มต่าง ๆ ทำหนังสือร้องเรียนและนำข่าวมาจำนวนหนึ่งเข้าพบรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในขณะนั้น ซึ่งได้แก่ นายบรรหาร ศิลปอาชา ซึ่งในการเข้าพบมีอุปสรรคมากมายต่อมาเมื่อรัฐมนตรีรับทราบเรื่องราว ก็ได้มีคำสั่งให้ระงับประกาศดังกล่าวซึ่งผู้ที่เดินทางไปประท้วงก็พอใจ

บทบาทของกลุ่มเกษตรกรในการพัฒนา

จากแนวคิดของ Wanasinghe ที่ได้จำแนกบทบาทต่าง ๆ ขององค์กรไว้ ในการศึกษาได้นำมาประกอบการพิจารณาบทบาทของกลุ่มเกษตรกรกล่าวคือ

ก. บทบาทในฐานะผู้ระบุความต้องการ (Identifier) ซึ่งได้แก่บทบาทขององค์กรในการกำหนดเป้าหมาย และยุทธวิธีดำเนินงาน เพื่อให้เกิดการพัฒนา

จากการศึกษากิจกรรมการดำเนินงานของกลุ่มนับตั้งแต่เริ่มก่อตั้งเป็นต้นมา บทบาทของกลุ่มในการกำหนดความต้องการ เป้าหมาย อีกทั้งปัญหาต่าง ๆ อันนำไปสู่การวางแผนเพื่อดำเนินกิจกรรมของกลุ่มยังไม่เด่นชัดนัก จะเห็นได้จากกิจกรรมของกลุ่มในระยะเริ่มแรก มีเป้าหมายอยู่ที่ความพยายามที่จะทำสัญญาเงินกู้กับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เพื่อขอเงินระยะสั้นมาบริการแก่สมาชิก และในช่วงดังกล่าวกว่าที่กลุ่มจะดำเนินการเป็นผลสำเร็จ คณะกรรมการกลุ่มต้องพบอุปสรรคอย่างมากในการติดต่อกับทางธนาคาร อย่างไรก็ตามภายหลังจากกู้มาได้แล้ว กลุ่มไม่สามารถเรียกเก็บหนี้จากสมาชิกได้ทั้งหมด ทำให้การขอกู้ต่อไปไม่อาจทำได้ กิจกรรมดังกล่าวจึงต้องหยุดไป แม้ว่าจะมีสมาชิกเป็นจำนวนมากที่ชำระหนี้ตามกำหนด และมีความต้องการที่จะกู้อีก ก็ไม่อาจได้รับบริการดังกล่าว กลุ่มจึงได้หันมาดำเนินกิจกรรมซื้อขาย ได้แก่ การนำปุ๋ยจาก อดท. มาจำหน่ายแก่สมาชิกเกือบทุกปี แต่ก็มีปัญหาเรื่องการชำระหนี้ค่าปุ๋ยมาโดยตลอด ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกมักจะชำระหนี้ไม่ค่อย

พร้อมเพรียงกัน

ต่อมาจากสภาพปัญหาการจำหน่ายผลผลิตที่สำคัญ ได้แก่ ข้าวเปลือก ที่มีราคาตกต่ำมาโดยตลอด คณะกรรมการกลุ่มจึงเริ่มคิดหาทางแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการสร้างโรงสีขนาดเล็กของกลุ่มขึ้น โดยมีเป้าหมายที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตและจำหน่ายข้าวเปลือก แต่เดิมมันเมื่อผลิตได้ส่วนใหญ่จะขายข้าวเปลือกหน้าลานทำให้ถูกพ่อค้ากดราคา รับซื้อ โรงสีจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่ว่า สมาชิกจะเก็บข้าวเปลือกไว้ เพื่อทยอยออกมาสีและจำหน่ายเป็นข้าวสาร ในการจำหน่ายสมาชิกอาจหาแหล่งจำหน่ายเอง หรือให้กลุ่มเป็นตัวแทนจำหน่าย เน้นหลักการติดต่อกับผู้บริโภคโดยตรง เพื่อตัดคนกลางออกไป ผู้บริโภคก็จะได้รับสินค้าราคาถูก นอกจากนี้ในแง่ของการปรับปรุงพันธุ์ข้าวก็จะกระทำควบคู่ไปด้วย คือ ศึกษาความต้องการของตลาดว่านิยมบริโภคข้าวประเภทใด ชนิดใด แล้วนำข้อมูลนั้นมาปรับปรุงการผลิต

อาจกล่าวได้ว่า แม้ในระยะแรกบทบาทของกลุ่มในการวิเคราะห์ปัญหา กำหนดแนวทางความต้องการของกลุ่มมีอยู่จำกัด และไม่เด่นชัดนัก แต่ในระยะต่อมา การกำหนดแนวทางแก้ปัญหาในระยะยาวอันจะนำไปสู่การพึ่งตนเองของกลุ่มมีมากขึ้น กลุ่มไม่เพียงแต่จะเป็นองค์กรที่จัดบริการในเชิงธุรกิจอีกต่อไป แม้จะยังคงมีบริการด้านจำหน่ายปุ๋ยตอบสนองความต้องการของสมาชิกอยู่ ในแง่การให้สมาชิกได้พยายามแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น และคำนึงถึงความอยู่รอดของสมาชิกและชุมชน ท่ามกลางภาวะบีบคั้นทางเศรษฐกิจภายนอกที่ครอบงำชุมชนอยู่

อย่างไรก็ตามความเด่นชัดในบทบาทดังกล่าวของกลุ่มยังมีไม่มากนัก และที่ผ่านมาเป็นเพียงจุดเริ่มต้น การที่กลุ่มจะใช้ระบบโรงสีเป็นเครื่องมือนำไปสู่เป้าหมายการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตไม่ใช่สิ่งง่ายนัก เนื่องจากโรงสีจะดำรงอยู่ได้ก็ด้วยการจัดการที่ดี และสมาชิกเข้าใจในเป้าหมายของการสร้างโรงสีร่วมกัน

ข. บทบาทในฐานะผู้กระตุ้น (Agitator) หมายถึง บทบาทของกลุ่มเกษตรกรในการกระตุ้น และเรียกร้องให้เป้าหมายที่กำหนดบรรลุผลซึ่งนอกจากจะเป็นการกระตุ้นสมาชิกภายในกลุ่มให้เกิดการมีส่วนร่วมในการคิดและแก้ไขปัญหาแล้วยังหมายรวมถึงการกระตุ้นต่อรัฐและองค์กรภายนอกด้วย

บทบาทในการกระตุ้นให้สมาชิกร่วมกันคิดและแก้ไขปัญหา และร่วมกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มนั้น เป็นสิ่งที่กลุ่มได้พยายามมาโดยตลอด บางครั้งที่มีสมาชิกไม่ค่อยมาประชุม กลุ่มก็ใช้วิธีเอาผลประโยชน์เข้าล่อ เช่น บอกว่าจะมีการแจกยา แจกพันธุ์พืช ซึ่งทำให้เป็นผลเสียต่อกลุ่มเองในแง่ที่ว่า เมื่อไม่มีการได้สิ่งตอบแทนก็จะไม่มาประชุม

อย่างไรก็ตาม ในการประชุมแต่ละครั้งประธานกลุ่มเองก็ได้พยายามอย่างยิ่งที่จะกระตุ้นให้สมาชิกเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของตนเอง และเข้ามามีส่วนในการพัฒนามากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงก่อนมีการสร้างโรงสีของกลุ่ม ภายหลังจากที่ประชุมมีมติร่วมกันให้สร้างโรงสีขึ้นมาแล้ว ยังมีสมาชิกบางส่วนที่ไม่เห็นด้วย ทางคณะกรรมการกลุ่มจึงได้ชี้แจงถึงผลในระยะยาวให้เข้าใจ มีสมาชิกบางส่วนนำข้าวเปลือกมาทดลองสี และนำไปจำหน่ายในงานวันมะม่วง (13 เมษายน 2528) ซึ่งทางสำนักงานเกษตรจังหวัดจัดขึ้น ปรากฏว่าจำหน่ายได้ดี ทำให้สมาชิกหลายคนมองเห็นช่องทางทางการตลาดมากขึ้น เพราะมีสมาชิกหลายคนมักกล่าวว่า ข้าวออกมาได้แล้วไม่รู้ว่าขายที่ไหน

สำหรับบทบาทของกลุ่มต่อองค์กรภายนอกนั้น ประธานกลุ่มในฐานะตัวแทนของกลุ่มได้เข้าไปมีส่วนในการร่วมปรึกษาหารือกับกลุ่มเกษตรกรกลุ่มอื่น ๆ ในระดับจังหวัด เพื่อแก้ไขปัญหาราคาข้าวด้วย เป็นความพยายามที่กลุ่มต่าง ๆ ร่วมกันเพื่อเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาและเสนอแนะแนวทางต่อรัฐ บางครั้งจำเป็นต้องร่วมกันประท้วง เพื่อเป็นการกระตุ้นให้รัฐเห็นถึงความเดือดร้อน และความรุนแรงของปัญหาที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตามการยื่นข้อเสนอหรือการประท้วงเดินขบวนแต่ละครั้งรัฐและผู้ที่เกี่ยวข้องเพียงแต่รับทราบ แต่ยังมีได้มีการดำเนินการใดให้บังเกิดผล ซึ่งมีผลทำให้กลุ่มเกิดความท้อแท้ต่อปัญหา

บทบาทของกลุ่มในฐานะผู้กระตุ้นโดยสรุปอาจพิจารณาแยกได้ 2 ระดับ คือ ในระดับองค์กร กลุ่มได้พยายามกระตุ้นให้สมาชิกเข้ามามีส่วนในการร่วมคิดและแก้ปัญหาดังวิธี-การต่าง ๆ ทั้งในที่ประชุม และการพบปะติดต่อกันเป็นส่วนตัว เพื่อชี้แจงและชักจูงให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมให้มากขึ้น แต่ก็ยังไม่ค่อยประสบผลนัก แต่คณะกรรมการกลุ่มก็มีได้หยุดนิ่ง โดยเฉพาะกิจการโรงสี ประธานกลุ่มได้พยายามดำเนินงานและประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกได้ทราบและเห็นผลไปทีละน้อย ก็มีสมาชิกหลายคนเริ่มสนใจแต่ยังมีไม่มากนัก

ในระดับองค์กรต่อภายนอก ประธานกลุ่มในฐานะตัวแทนเข้าไปมีบทบาทร่วมกับกลุ่มเกษตรกรอื่น ๆ ได้มาก โดยเฉพาะความพยายามที่กลุ่มเกษตรกรร่วมกันเรียกร้องในเรื่อง

ต่าง ๆ ต่อรัฐ แม้ว่าจะไม่ค่อยได้รับการตอบสนองความต้องการในการแก้ปัญหาต่าง ๆ อย่าง เป็นที่น่าพอใจ จากรัฐนัก แต่กลุ่มเกษตรกรก็ยังคงร่วมกันที่จะแสวงหาหนทางร่วมกันและเป็น ผู้กระตุ้นให้รัฐดำเนินการแก้ไขปัญหาให้แก่กลุ่มและมวลสมาชิก ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ากลุ่มมีบทบาท ด้านนี้ในลักษณะที่กระทำต่อภายนอกมากกว่าภายในกลุ่ม

ค. บทบาทในฐานะผู้วางแผน (Formulator) หมายถึง การวางแผนจัด กิจกรรมและการดำเนินงานของกลุ่มเพื่อบริการแก่สมาชิก

ในการวางแผนงานของกลุ่มแต่ละปีนั้น เนื่องจากกลุ่มมิได้มีการดำเนินการธุรกิจ หลายประเภทนัก ที่ดำเนินการทุกปี ได้แก่ การสั่งซื้อปุ๋ย ซึ่งจะต้องกำหนดช่วงของการสั่งซื้อ และวันที่ส่งปุ๋ยเข้า โดยคำนวณเวลาที่จะต้องชำระหนี้ให้พอดีกับช่วงที่สมาชิกจะเก็บเกี่ยวผลผลิต ออกจำหน่าย เนื่องจากทางองค์การตลาดเพื่อเกษตรกรจะให้ระยะเวลาของการปลอดดอกเบี้ย แก่กลุ่มเกษตรกรเป็นเวลา 9 เดือน หากชำระเลยเวลาที่กำหนดจะต้องเสียดอกเบี้ย อย่าง- ไรก็ตามในบางปีก็มีปัญหาบ้าง เนื่องจากสมาชิกลงมือทำมาไม่พร้อมกัน ความต้องการใช้ปุ๋ยจึงไม่ พร้อมกันไปด้วย แต่การสั่งซื้อจะต้องคำนึงถึงเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ดังนั้น คณะกรรมการกลุ่ม จึงมักถูกสมาชิกกลุ่มกล่าวตำหนิว่าสั่งซื้อล่าช้าไม่ทันใช้เสมอ ๆ

ต่อมาเมื่อกลุ่มเริ่มโครงการข่าวนาขายข้าวสารซึ่งในช่วงดังกล่าวกลุ่มยังไม่มี การสร้างโรงสี เป็นการทดลองนำข้าวเปลือกไปจ้างโรงสีเป็นข้าวสาร แล้วนำออกจำหน่าย ซึ่งประสบผลสำเร็จดี โครงการสร้างโรงสีเล็กเพื่อพัฒนาชนบทจึงเกิดขึ้น โดยคณะกรรมการ- กลุ่มมีการประชุมกัน และมีการประสานงานกับภายนอก ทั้งในแง่ของแบบสร้างโรงสี เงินทุน และการสร้าง และเมื่อที่ประชุมใหญ่เห็นด้วย แผนการดำเนินงานจึงเริ่มขึ้นอย่างเป็นขั้นตอน นับตั้งแต่การระดมเงินค่าก่อสร้าง การสร้างอุปกรณ์ต่าง ๆ ซึ่งประธานเป็นผู้สร้างแบบขึ้น โดยความช่วยเหลือจากอาจารย์คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และยังได้วาง- แผนด้านการตลาด กล่าวคือ เน้นผู้บริโภคโดยตรง สืบเสาะหาผู้บริโภคนิยมบริโภคข้าวชนิดใด ต่อไปจะได้มีการปรับปรุงพันธุ์ข้าว เพื่อนำมาจำหน่ายต่อไป

แม้กลุ่มจะได้มีการวางแผนการดำเนินงานการสร้างโรงสีไว้แล้ว โดยเฉพาะ การเน้นให้สมาชิกรู้จักการสีข้าว และนำข้าวออกจำหน่าย แต่จากฤดูการผลิต 2 ปีที่ผ่าน านเป็นระยะเริ่มแรกของโรงสี ก็มีอุปสรรคอยู่บ้าง กล่าวคือ ราคาข้าวเปลือกตกต่ำมาก สมาชิกขายข้าวหน้าลานหมด กลุ่มเองก็ไม่มีทุนหมุนเวียนเพียงพอที่จะซื้อข้าวเปลือกบ่อนโรงสี

ธุรกิจซึ่งอยู่ในสภาพน่าวิตก และเป็นเรื่องที่คณะกรรมการกลุ่มต้องหาทางแก้ไขต่อไป เพื่อให้โรงสีสามารถอยู่ได้ และสมาชิกได้ใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ และนำไปสู่กระบวนการเปลี่ยนแปลงการผลิตต่อไป

บทบาทในการวางแผนส่วนใหญ่จะเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการกลุ่มมากกว่าจะเป็นการวางแผนร่วมกันระหว่างสมาชิก และคณะกรรมการ สำหรับกิจการโรงสีแม้ว่าปัจจุบันจะเป็นกิจกรรมหลักของกลุ่ม แต่แผนงานในระยะยาวที่แนบชัดในการดำเนินงานยังไม่มี แม้จะมีการคาดคะเนในด้านการตลาดอยู่บ้าง แต่เมื่อเปรียบเทียบกับภาวะราคาข้าวสารตกต่ำ ธุรกิจด้านนี้ก็มีประสบปัญหา ทั้งนี้เนื่องจากธุรกิจเพิ่งจะเริ่มต้น ยังมีหนี้สินจากการลงทุนก่อสร้างท่ามกลางภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำ กลุ่มเองก็ต้องแก้ปัญหาเฉพาะหน้าพอให้อยู่รอด การวางแผนในระยะยาวจึงไม่ค่อยมีการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาวะการณ์ด้านการตลาด

ง. บทบาทในฐานะผู้ระดมทรัพยากร (Resource Mobiliser) หมายถึง การระดมทรัพยากรทั้งที่เป็นปัจจัยในท้องถิ่น ได้แก่ เงิน แรงงาน เป็นต้น และปัจจัยภายนอกอื่น ได้แก่ การสนับสนุนด้านเงินทุนและอื่น ๆ

จากกิจกรรมของกลุ่มจะเห็นว่าค่อนข้างมีลักษณะเป็นองค์กรธุรกิจการระดมทุนเข้ามาจึงเป็นสิ่งจำเป็น ตามข้อบังคับผู้ที่จะสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มอย่างน้อยจะต้องถือหุ้น 1 หุ้น (50 บาท) และสมาชิกคนหนึ่งจะถือหุ้นได้ไม่เกิน 1 ใน 5 ของจำนวนหุ้นทั้งหมด จากตารางจะแสดงให้เห็นถึงทุนเรือนหุ้นในช่วง 8 ปีที่ผ่านมา

ตารางที่ 22 แสดงทุนเรือนหุ้นของกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์แปลงยาว

(มีนาคม 2521 - มีนาคม 2528)

ปีการบัญชี	2521	2522	2523	2524	2525	2526	2527	2528
จำนวนหุ้น (หุ้น)	961	961	961	961	961	1,636	1,636	1,746
ทุนเรือนหุ้น(บาท)	48,050	48,050	48,050	48,050	48,050	81,800	81,800	87,300

จะเห็นได้ว่าจำนวนทุนเรือนหุ้นของกลุ่มค่อนข้างคงที่ ไม่มีการเรียกเพิ่มใน ระยะแรกเท่าไรนัก แม้กลุ่มจะมีการดำเนินธุรกิจหลายอย่าง การซื้อ ไร่ ปลาย มาจำหน่าย สม่่าชิกรวมทั้งการซื้อปุ๋ยจาก อดต. แต่เมื่อกลุ่มเริ่มสร้างโรงสีในปี 2526 กลุ่มได้ระดมเงิน- ทุนจากสม่่าชิกเพิ่ม ปรากฏว่าเรียกได้อีก 600 กว่าหุ้น โดยเป็นการลงหุ้นจากประธาน และ สม่่าชิกซึ่งเป็นญาติอีก 2 คน คนละ 200 หุ้น 3 คน จำนวน 600 หุ้น เป็นเงิน 30,000 บาท ที่เหลือเป็นหุ้นที่เรียกได้จากสม่่าชิกอื่น ๆ ซึ่งเป็นจำนวนล่วนน้อย ปัจจุบันกลุ่มประสบปัญหา เรื่องการระดมทุนเป็นอย่างมาก เนื่องจากกิจการโรงสีจำเป็นต้องมีทุนสำรองบ้าง เพื่อให้ กิจการอยู่ได้ แต่เท่าที่ผ่านมาสม่่าชิกไม่ค่อยจะสนใจลงทุนใหม่มากนัก เนื่องจากนับแต่ตั้งกลุ่ม ยังไม่เคยกินปันผลแก่สม่่าชิกเลย สม่่าชิกจึงมองว่าไม่เคยได้กำไรกลับคืนก็ไม่อยากลงทุนใหม่ ทางคณะกรรมการกลุ่มจึงต้องแก้ปัญหาด้วยการกู้ยืมในนามล่วนตัวของประธานมาก่อน นอกจากนี้ ยังพยายามหาความช่วยเหลือจากภายนอกด้วย

สำหรับความช่วยเหลือจากภายนอกที่กลุ่มสามารถหาได้ คือ เงินทุนวิจัยจาก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในการวิจัยแบบสร้างโรงสี จำนวน 45,000 บาท นอกจากนี้ยังได้ ติดต่อองค์กรพัฒนาเอกชนอีกหลายแห่งและอยู่ในขั้นพิจารณาช่วยเหลือต่อไป

ส่วนในด้านระดมความคิด ในการประชุมแต่ละครั้งสม่่าชิกมักจะไม่กล้า เสนอ ข้อคิดเห็น บางคนบอกว่าไม่กล้าขัดคอในที่ประชุม แต่จะมีการพูดคุยกันนอกที่ประชุม เพื่อแสดง ความเห็นอยู่เสมอ จุดนี้เองที่ประธานกลุ่มจึงใช้วิธีออกไปพบปะสม่่าชิกตามบ้าน โดยเฉพาะผู้ที่ มีความคิดดีก็จะปรึกษาหารือกัน และนำมาปรับปรุงเป็นแนวทางในการดำเนินงาน อาจกล่าว ได้ว่าสม่่าชิกส่วนใหญ่เมื่ออยู่นอกที่ประชุมจะมีการแสดงความคิดเห็นของตนอย่างอิสระมากกว่าใน ที่ประชุม

สำหรับด้านวิชาการทางกลุ่มมีการ เชิญเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการ เกษตรกรแนะนำ ความรู้การเกษตรบ้าง ตามแต่โอกาส นอกจากนี้มีการส่งกรรมการเข้ารับการอบรมด้านบัญชี เพื่อนำมาใช้ในการบริการด้วย ซึ่งส่วนใหญ่หน่วยงานของรัฐจะเป็นผู้จัดอบรมขึ้น

บทบาทของกลุ่มในด้านนี้ถือว่าสำคัญ เนื่องจากกลุ่มจะสามารถดำเนินธุรกิจ โรงสีไปได้ตลอดหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถในการระดมทุนเข้ามา ที่ผ่านมากลุ่มยังไม่ สามารถระดมทุนได้ในระดับกว้าง ประธานกลุ่มจึงรับภาระหนัก ที่จะต้องหาเงินทุนมาหมุน- เวียน และนอกจากทุนแล้วที่สำคัญอีกอย่างคือ ความร่วมมือร่วมใจของสม่่าชิกที่จะทำงานร่วมกัน

เพื่อให้กลุ่มบรรลุเป้าหมาย

จ. บทบาทในฐานะผู้จัดองค์กร (Organiser) หมายถึง บทบาทในการจัดให้เกิดการร่วมตัวกัน เป็นองค์กรและจัดให้มีกิจกรรมการดำเนินงานขึ้น

กลุ่มเกษตรกรรับเป็นการก่อรูปการรวมตัวของประชาชนชั้นใหม่ภายในชุมชน ซึ่งแต่เดิมมีการรวมตัวกันอยู่แล้ว แต่การรวมตัวกันขึ้นมาใหม่นี้ มีกฎหมายรองรับและดำเนินธุรกิจค้าขายได้ กลุ่มเกษตรกรจึงซ่อนอยู่ภายใน และต้องดำเนินบทบาทของตนเองไปตามเป้าหมายที่กำหนดขึ้น รูปแบบกิจกรรมหลักจึงเน้นไปทางธุรกิจ ชื้อขาย แม้ว่าในระยะต่อมามีความพยายาม แปรเปลี่ยนความคิดล้ามาชิกที่มุ่งแต่จะเอาผลประโยชน์ ไปสู่ความคิดการพึ่งตนเอง ด้วยการสร้างโรงสีเล็กขึ้น แต่การยอมรับจากล้ามาชิกยังอยู่ในวงแคบ การสนับสนุนอยู่ในวงจำกัด ความเป็นองค์กรจริง ๆ จึงยังไม่ปรากฏชัดนัก กล่าวคือ ยังไม่สามารรถรวมตัวกันได้อย่างแท้จริง ในอันที่จะร่วมกัน คิดและแก้ไขปัญหาของชุมชน กิจกรรมที่กลุ่มทำได้อย่างสม่ำเสมอคือ การจำหน่ายปุ๋ย ซึ่งซื้อในระบบเงินเชื่อมาจากองค์การตลาดเพื่อเกษตรกร และเป็นกิจกรรมที่สร้างภาระให้แก่คณะกรรมการกลุ่มทุกปี กล่าวคือ กลุ่มจะต้องติดตามหนี้สินค่าปุ๋ย ซึ่งบางครั้งค้างส่ง 2 - 3 ปี เนื่องจากล้ามาชิกผ่อนชำระด้วยข้าวเปลือกบ้าง เงินสดบ้างทำให้กลุ่มไม่มีเงินสดพอชำระหนี้แต่ละปีได้ อย่างไรก็ตามกลุ่มก็สามารถแก้ปัญหา และหมุนเงินส่งปุ๋ยจาก อดก. มาได้เกือบทุกปี มีบ้างทีบางปี ราคาผลผลิตซึ่งได้แก่ ข้าวเปลือกตกต่ำมาก ๆ ขายข้าวเปลือกไม่ได้ราคา กลุ่มก็ไม่มีทุนสำรองพอที่จะสั่งซื้อได้

กิจกรรมอื่น ๆ เช่น การซื้อข้าวเปลือก นำข้าวเปลือกไปขาย ซึ่งในสมัยก่อนกลุ่มได้โควตาก็นำข้าวไปขาย บางครั้งข้าวไม่มีอยู่ในมือแล้วก็ขายโควตาข้าวให้พ่อค้าไป กลุ่มเคยนำสินค้ามาขายหลายชนิด เช่น ไร่ ปลา ย ข้าวสาร แต่ก็ดำเนินการไม่สม่ำเสมอทำแล้วก็หยุด เนื่องจากขาดผู้ที่จะดูแลกิจการเช่นเดียวกับปัจจุบันที่กิจการโรงสียังขาดผู้บริหารที่จะทำงานอย่างแท้จริง

กล่าวโดยสรุปในแง่บทบาทของกลุ่มเกษตรกร จะเห็นได้ว่าบทบาทของกลุ่มในแต่ละด้านยังมีไม่มากนัก บทบาทที่เด่นชัดของกลุ่มได้แก่บทบาทในฐานะผู้จัดองค์กร โดยเฉพาะการคัดกิจกรรมทางธุรกิจ ซึ่งขายผลผลิตและปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ซึ่งกระทำอย่างไม่ต้องเฝ้า ยกเว้นการสั่งซื้อปุ๋ยมาจำหน่ายซึ่งกระทำทุกปี สำหรับการระดมทรัพยากรนั้นกระทำได้อย่าง

จำกัด ทั้งด้านเงินทุนที่จะระดมเข้ามาใช้หมุนเวียนการดำเนินงานของกลุ่ม และด้านกำลังคน ความพร้อมเพียงจากสมาชิกทั้งหมดที่จะร่วมกิจกรรมกัน โดยเฉพาะการวางแผนงานเพื่อ ดำเนินงานในบรรลุเป้าหมายของกลุ่มซึ่งเป้าหมายของกลุ่มส่วนใหญ่ก็เพื่อตอบสนองความต้องการ ทางเศรษฐกิจ มากกว่าจะคำนึงถึงเป้าหมายในการรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาระยะยาว ส่วน บทบาทในการกระตุ้นสมาชิกให้เข้ามามีส่วนร่วมในองค์กรยังไม่ค่อยประสบผลนัก สมาชิกส่วนใหญ่ไม่ค่อยให้ความสนใจในการดำเนินงานของกลุ่มไม่เข้าร่วมประชุม และสำหรับบทบาทของ กลุ่มในการกระตุ้นรัฐให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบายบางประการก็ถูกจำกัดโดยรัฐอีกด้วย

ประสิทธิภาพในการดำเนินบทบาทของกลุ่มเกษตรกร

ในการพิจารณาถึงประสิทธิภาพการดำเนินบทบาทของกลุ่มเกษตรกรนั้น Wanasinghe ได้กล่าวถึง เครื่องชี้ประสิทธิภาพการดำเนินบทบาทขององค์กรไว้ 4 ประการ และจากการศึกษา พบว่า

ก. ขอบเขตการสนับสนุน (Extent of Support) หมายถึง การที่องค์กร สามารถควบคุมและขยายฐานการสนับสนุนองค์กรไปได้มากน้อยเพียงใด โดยเฉพาะการสนับสนุนจากสมาชิก

พิจารณาในแง่การขยายการสนับสนุนออกไปสู่เกษตรกรอื่น ๆ จะพบว่า การเพิ่มขึ้นของสมาชิกแต่ละปี โดยเฉพาะตั้งแต่ปี 2521 จนถึงปัจจุบันมีอย่างน้อยมากตั้งแต่ปี 2521 - 2525 ไม่มีเพิ่มขึ้นเลย แม้ว่าในช่วงแรกคือ ปี 2517 - 2520 จะมีการเพิ่มขึ้นทุกปี ปีละ 20 - 30 คน แต่ในช่วงปี 2519 ภายในกลุ่มก็มีความขัดแย้งกันกระทั่งมีสมาชิกจำนวนหนึ่ง ขอลาออก และไปตั้งกลุ่มขึ้นใหม่ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากสมาชิกมีเป้าหมายอยู่ที่การกู้เงิน และซื้อปุ๋ย ดังนั้นสมาชิกคนใดเมื่อไม่ได้รับบริการดังกล่าวก็จะขอลาออก โดยคนเหล่านี้จะไป เข้าเป็นสมาชิก รกส. หรือสหกรณ์ และมีสมาชิกบางรายไม่ได้ลาออกแต่ก็ไปเป็นสมาชิกกลุ่ม ดังกล่าว

ในการประชุมแต่ละครั้งนับตั้งแต่ปี 2517 - 2527 โดยเฉลี่ยจะมีสมาชิกเข้า ประชุมเพียงร้อยละ 35 และจากการสัมภาษณ์สมาชิกผู้เข้าประชุมถึงบรรยากาศการประชุม พบว่า แต่ละครั้งก็จะเป็นการชี้แจงรายได้รายจ่าย และสรุปว่าขาดทุนเกือบทุกปี ทำให้สมาชิก เชื่อที่จะไปประชุม และจากการที่กลุ่มไม่เคยจ่ายปันผลแก่สมาชิกนั้นเอง เมื่อกลุ่มต้องการระดม

ทุนในการสร้างโรงสี ซึ่งมีแต่ผู้ที่เห็นด้วย กับการสร้างโรงสีแต่ไม่ยอมลงทุนใหม่ ทั้งนี้เนื่อง-
จากสมาชิกเห็นว่าลงทุนไปแล้วไม่ได้อะไรตอบแทน ก็ไม่อยากเสียเงินอีก

ข. ความสามารถในการจัดองค์กร

รวมทั้งการวางแผน ระดมทรัพยากร และดำเนินกิจกรรม

หากมองในเชิงธุรกิจแล้วจะพบว่า ธุรกิจของกลุ่มมีปัญหาโดยตลอด โดยเฉพาะ
ในช่วงปี พ.ศ. 2521 - 2528

ตารางที่ 23 แสดงจำนวนทุนและหนี้สินของกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์แปลงยาว

ปีการบัญชี	2521	2522	2523	2524	2525	2526	2527	2528
ทุน	65,196.09	65,022.65	68,030.21	77,317.10	87,267.76	176,591.93	146,254.02	159,195.03
หนี้สิน	108,039.30	21,125.62	41,953.29	107,609.51	144,314.05	321,360.66	284,912.15	327,341.65

จากตารางจะเห็นได้ว่า แต่ละปีกลุ่มมีหนี้สินจำนวนมาก ซึ่งหนี้สินเหล่านี้เกิด
จากการซื้อปุ๋ยเป็นส่วนใหญ่ บางปีไม่สามารถเก็บหนี้จากสมาชิกได้ทั้งหมดก็ต้องค้างปิดต่อไป
โดยเฉพาะช่วงหลังที่สร้างโรงสี เนื่องจากกลุ่มไม่มีทุนหมุนเวียน เงินชำระหนี้ค่าปุ๋ยจึงถูกนำ
มาหมุนเวียนในการซื้อข้าวเปลือกป้อนโรงสีด้วย รวมทั้งข้าวเปลือกที่สมาชิกนำมาชำระหนี้ค่า
ปุ๋ยก็จะถูกแปรสภาพเป็นข้าวสารออกจำหน่าย และนำเงินมาหมุนเวียนในธุรกิจอยู่เรื่อย ๆ

ด้านการบริหารกลุ่มปัจจุบันแม้ว่าจะมีคณะกรรมการกลุ่ม 5 คน มีหน้าที่ต่าง ๆ
กัน แต่การบริหารโรงสีส่วนใหญ่ประธานกลุ่มจะเป็นผู้ดำเนินการ ไม่ว่าจะเป็นการออกรับซื้อ
ข้าวเปลือก ควบคุมการสีข้าวเปลือก จำหน่ายข้าวสาร รวมทั้งลงบัญชีการค้า ประธานเป็น
ผู้ดำเนินการแต่เพียงผู้เดียว ซึ่งนับว่าล่อแหลมมากหากไม่มีความบริสุทธิ์ใจและเสียผลประโยชน์
ปัญหาการฉ้อโกงอาจเกิดขึ้นได้ แต่เนื่องจากคณะกรรมการคนอื่น ๆ มีความไว้วางใจ ประกอบ
กับแต่ละคนมีอาชีพของตนเองจึงไม่ค่อยมีเวลามาดูคณิศรมากนัก แม้แต่เหรียญิก นาน ๆ ครั้งจึง

จะมาตรวจดูความเรียบร้อยครึ่งหนึ่ง ปัญหาเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่กลุ่มจะต้องเร่งแก้ไข เนื่องจากกิจการโรงสีจะเจริญก้าวหน้า และดำรงอยู่ได้ย่อมต้องอาศัยการบริหารงานที่เป็นระบบ

นอกจากปัญหาด้านการบริหารแล้ว การติดตามหนี้สินของกลุ่มยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ จะเห็นได้จากหนี้เงินกู้ตั้งแต่ปี 2519 จนปัจจุบันยังไม่อาจเก็บได้ แม้จะมีการฟ้องร้องเพื่อยึดทรัพย์แล้วก็ตาม คณะกรรมการกลุ่มก็ยังไม่สามารถจัดการได้ ดังนั้นสมาชิกที่เป็นหนี้อยู่กับกลุ่มส่วนใหญ่จึงไม่กระตือรือร้นที่จะนำสมาชิกระงับหนี้ ทำให้เกิดปัญหาในการรวบรวม โดยเฉพาะหนี้ค่าปุ๋ยดั่งที่กล่าวมาแล้ว แม้ว่าจะต้องชำระหนี้แน่ ๆ แต่ก็ยืดเวลาออกไปเรื่อย ๆ จนกว่าปุ๋ยของงวดใหม่จะมาจึงจะยอมชำระหนี้เก่า อาจกล่าวได้ว่าเป็นเพราะทั้งคณะกรรมการกลุ่มและสมาชิกต่างก็ทราบถึงสถานะเศรษฐกิจของกันและกันเป็นอย่างดี จึงไม่เคร่งครัดในการที่จะเร่งรัดหนี้สินนัก แต่ในทางธุรกิจแล้วถือว่าเป็นการบริหารงานที่ไม่มีประสิทธิภาพและความน่าเชื่อถือของคณะกรรมการกลุ่มก็ลดลงด้วยในสายตาของสมาชิก

ค. ระดับความสัมพันธ์กับภายนอก (Level of Rapport) หมายถึง ความสัมพันธ์ที่องค์กรข่าวนามีอยู่กับกลุ่มที่มีอำนาจตัดสินใจทางการบริหารการเมือง เช่น ผู้นำการเมือง พรรคการเมือง หรือสมาชิกสภานิติบัญญัติ

หากพิจารณาการเมืองในระดับประเทศแล้ว กลุ่มเกษตรกรยังไม่สามารถรวมกันเป็นกลุ่มผลประโยชน์ และมีตัวแทนของตนเองขึ้นไปต่อสู้ปกป้องผลประโยชน์อย่างแท้จริงเท่าที่เป็นอยู่จะเป็นพ่อค้าหรือผู้ที่มีฐานะดี เข้ามาอาศัยตำแหน่งจากกลุ่มเกษตรกรได้แต่เข้าไปสู่การเมืองระดับสูงมากกว่า และประการสำคัญพรรคการเมืองต่าง ๆ ค้ำฝังถึงผลประโยชน์พรรคมากกว่าผลประโยชน์ของชาวยุโรปช้วนาว ซึ่งจะเห็นได้จากนโยบายข่าวในแต่ละปี ที่ผลประโยชน์มิได้ตกอยู่กับชาวนาเลย กลับตกแก่โรงสี พ่อค้าคนกลาง พ่อค้าส่งออกมากกว่า การสนับสนุนความช่วยเหลือต่าง ๆ จึงมีน้อย

และในด้านท้องถิ่นก็เช่นกัน ผู้มีอำนาจการบริหารพยายามควบคุมกลุ่มให้อยู่ในกรอบ มากกว่าจะส่งเสริมให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง สามารถมีบทบาททางการเมืองมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ อย่างไรก็ตามจากผลการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรในปี 2529 ซึ่งผู้นำกลุ่มเกษตรกร เล็งสัตัวแปลงยาวเอง เริ่มมองเห็นแนวทางที่จะต้องพึ่งพาพรรคการเมืองที่เห็นว่ามิ

นโยบายที่ดี สิ่งได้มีการสนับสนุนพรรคการเมืองบางพรรค และเมื่อผู้สมัครพรรคดังกล่าวได้รับการเลือกตั้งก็ได้พยายามให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ และเสนอข้อคิดเห็นแนวทางแก้ปัญหา รวมทั้งข้อเรียกร้องต่าง ๆ ให้เป็นปากเสียงของตนเอง ซึ่งนับว่าเป็นอีกก้าวหนึ่งที่กลุ่มเริ่มต้นแล้ว

อย่างไรก็ตามในระดับสมาชิกทั่วไปความตื่นตัวทางการเมือง และความคิดที่จะใช้ ล.ล. เป็นปากเสียงของตนเอง ยังมีไม่มากนักเนื่องจากทุกสมัย ระหว่างหาเสียงผู้สมัครจะไปถึงบ้านของเขาและสัญญาว่าจะทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ แต่เมื่อได้รับเลือกตั้งแล้วจะหายไป ทำให้ชาวบ้านเกิดความเบื่อหน่าย ไม่สนใจการเมือง เพราะคิดว่าเลือกไปก็ช่วยอะไรไม่ได้ สมาชิกบางคนไม่สนใจเลย

สำหรับความสัมพันธ์กับภายนอกนี้ หากองค์กรสามารถรวมตัวกันได้ภายในกลุ่มอย่างเหนียวแน่น และสามารถกำหนดตัวแทนที่จะปกป้องผลประโยชน์ของตนเองได้ อาจกล่าวได้ว่า ความช่วยเหลือต่าง ๆ การส่งเสริมและการผลักดันให้มีการแก้ปัญหาให้แก่ กลุ่มเกษตรกร เป็นไปได้มากยิ่งขึ้น กลุ่มเองก็จะเข้มแข็ง มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ง. การสนับสนุนซึ่งกันและกัน (Inter-Supportiveness) และการทำกิจกรรมร่วมกัน (Common Action) เป็นการทำการกิจกรรมร่วมกันระหว่างองค์กรในระดับภาค และระดับประเทศ รวมทั้งความสามารถในการระดมมวลชนที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทาง เศรษฐกิจและสังคม

แม้ว่าประธานกลุ่มเกษตรกร เลี้ยงสัตว์แปลงยาวในฐานะตัวแทนกลุ่มในระดับอำเภอจะได้เข้าไปมีส่วนในคณะกรรมการกลุ่มเกษตรกรระดับจังหวัดในฐานะกรรมการ และมีกิจกรรมร่วมในระดับจังหวัดอยู่บ้าง แต่ยังมีไม่มากนัก และแม้ว่าทุกวันที่ 10 ของเดือนจะมีการประชุมกลุ่มเกษตรกรทั้งหมดของจังหวัดฉะเชิงเทรา เท่าที่ปรากฏ มีประธานกลุ่มเข้าประชุมประมาณ 30 คน จากจำนวนกลุ่มเกษตรกรทั้งหมด 70 กลุ่ม เท่านั้น

และจากสภาพการณ์กล่าวจะ เศรษฐกิจตกต่ำ กลุ่มได้พยายามร่วมกันแก้ปัญหาและแสวงหาทางออก โดยเฉพาะในช่วงต้นปี 2529 ซึ่งมีการชุมนุมประท้วงนั้นมีการระดมมวลชนเพื่อเป็นแนวร่วมในการประท้วงทั้งผู้ที่ เป็นสมาชิก และชาวบ้านทั่วไป ปรากฏว่า ความสามารถในการระดมมวลชน ยังมีอยู่จำกัด ทั้งในแง่ที่ถูกขัดขวางจากราชการและที่คั้นของชาวบ้านต่อยุทธวิธีแก้ปัญหาดังกล่าว สำหรับกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์แปลงยาว นอกจากตัวประธานกลุ่ม

แล้วก็มีสมาชิกกลุ่มไม่เกิน 20 คนเท่านั้นที่ร่วมในการประท้วงครั้งนี้ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า กิจกรรมร่วมและความสามารถในการระดมมวลชนมา เป็นพลังในการสนับสนุนให้กลุ่มสามารถมีบทบาทและเคลื่อนไหวให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชน และระดับประเทศ กระทำได้ในขอบเขตที่จำกัด

จะเห็นได้ว่าประสิทธิภาพของกลุ่มอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำไม่ว่าจะเป็นความสามารถในการจัดองค์กร ระดมทรัพยากร และการบริหาร หรือการขยายขอบเขตการสนับสนุนกลุ่มให้กว้างขวางยิ่งขึ้น นอกจากนี้การระดมกำลังเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน หรือเคลื่อนไหวในทางการเมืองก็มีอยู่อย่างจำกัด รวมทั้งระดับความสัมพันธ์กับภายนอก โดยเฉพาะกับพรรคการเมืองยังมีไม่มากนัก ซึ่งสภาพเหล่านี้เองที่แสดงให้เห็นว่ากลุ่มยังไม่สามารถดำเนินบทบาทของตนได้อย่างเต็มที่

ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการดำเนินบทบาทของกลุ่มเกษตรกร

และเมื่อพิจารณาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการดำเนินบทบาทของกลุ่มเกษตรกร พบว่า

ก. ที่มาขององค์กร (Organisational Genesis) เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลกระทบต่อกลุ่มเกษตรกร กล่าวคือ เรามีโอกาสรู้แล้วว่ากลุ่มเกษตรกรนั้นเกิดขึ้นมาจากนโยบาย และการส่งเสริมของรัฐ โดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นผู้กระตุ้น ส่งเสริมให้เกิดการรวมตัวกันขึ้นเป็นองค์กร กลุ่มเกษตรกรเสียดังกล่าวก็เช่นเดียวกับกลุ่มเกษตรกรกลุ่มอื่น ๆ จุดเริ่มต้นเกิดจากการกระตุ้นโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ประกอบกับคำชักชวนในทำนองที่มุ่งผลประโยชน์ เช่น บอกว่า เป็นสมาชิกแล้วจะได้เงิน มากกว่าที่จะเน้นถึงแนวคิดในเรื่องการรวมกลุ่มเมื่อพัฒนาและช่วยเหลือตนเอง ดังนั้นสมาชิกส่วนหนึ่งจึงมุ่งหวังแต่จะเอาผลประโยชน์และบริการจากกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นเงินกู้ บั้ย ยาฆ่าแมลง และอื่น ๆ มากกว่าจะร่วมกันคิดแก้ปัญหาและหาทางออก ด้านอาหารราคาข้าวหรือโรงสีของกลุ่ม สมาชิกเหล่านี้จึงมีลักษณะต้องการพึ่งพิงรอคอยความช่วยเหลือจากกลุ่มและรัฐ เป็นผลให้กลุ่มโดยส่วนรวมไม่อาจดำเนินบทบาทด้านต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การที่เกษตรกรส่วนใหญ่ที่สมัคร เข้า เป็นสมาชิกกลุ่มโดยมุ่งหวังผลประโยชน์ตอนแรก มากกว่าจะร่วมกันเพื่อปรึกษาหารือร่วมกันแก้ปัญหา ย่อมส่งผลกระทบต่อการทำงาน

กิจกรรมของกลุ่ม ทั้งนี้เพราะกลุ่มเกษตรกรจะสามารถดำเนินกิจกรรมไปได้หรือไม่ย่อมขึ้นกับ
 ล่ามชักเป็นสำคัญ หากล่ามชักไม่มีความรู้สึกของความเป็นกลุ่มที่จะต้องร่วมมือกัน การดำเนินงาน
 ของกลุ่มย่อมไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ จากการสัมภาษณ์ ล่ามชักบางคนเมื่อถามว่าทำไม
 จึงสมัครเป็นล่ามชัก ก็ตอบว่าอยากได้เงินบางคนก็แล้วไม่ยอมใช้เงินอ้างว่าเป็นเงินหลวง
 ไม่ต้องใช้คืนก็ได้ ซึ่งล่ามชักพวกนี้เองที่สร้างปัญหาให้แก่คณะกรรมการกลุ่มในการจัดการติดตาม
 หนี้สิน แม้จะมีการฟ้องร้องเพื่อให้มีการชดเชย แต่กลุ่มก็ยังทำอะไรไม่ได้ ทำให้ล่ามชักอื่น ๆ
 ขาดความศรัทธาในตัวคณะกรรมการว่าไม่มีอำนาจ หรือทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ พอที่จะทวง
 หนี้คืนได้

จากสภาพที่รัฐพยายามโอบอุ้มกลุ่มมาโดยตลอด ขณะเดียวกันล่ามชักต่างก็มี
 ทัศนคติในการรวมตัวที่แตกต่างกัน รูปแบบของการพัฒนาในอดีตเองได้สร้างนิสัยเฝ้ารอความช่วยเหลือ
 เหลือจากรัฐมากกว่าที่จะกระตุ้นส่งเสริมให้องค์กรประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรมีความ
 เข้มแข็งที่จะช่วยตนเองหรือมีบทบาทมากกว่าที่เป็นอยู่ สภาพดังกล่าวจึงเป็นความพยายามของ
 รัฐอย่างหนึ่งที่จะกระทำตนเป็นผู้อุปถัมภ์ มากกว่าผู้กระตุ้นให้องค์กรมีการเติบโต

ข. สภาวะนโยบาย (Policy Environment) หมายถึง ภาวะด้านนโยบายที่
 หมายรวมการวางนโยบายของรัฐทั้งในระยะสั้น และระยะยาวที่เกี่ยวกับการพัฒนา และ
 กระบวนการวางแผนวางนโยบายที่เปิดโอกาสให้องค์กรเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการมากน้อย
 เพียงใด

พิจารณาในแง่นโยบายจะพบว่านโยบายที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเกษตรกรโดยตรง
 ได้แก่ นโยบายและแนวทางดำเนินงานส่งเสริมการเกษตร แม้ว่าตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา
 ทางกรมส่งเสริมการเกษตร ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลกลุ่มเกษตรกรโดยตรง ตั้งแต่ปี
 พ.ศ. 2515 ซึ่งเป็นปีที่กลุ่มต่าง ๆ ได้จดทะเบียนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย นโยบายโดยทั่วไป
 ของกรม คือ สดให้มีการดำเนินงานด้านสถาบันเกษตรกร เพื่อเป็นแกนกลาง และใช้เป็น
 เป้าหมายหลักในการส่งเสริมการเกษตร แต่ในขณะเดียวกันทางกรมส่งเสริมการเกษตรเองก็
 ยังมีการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร และกลุ่มยุวเกษตรกรซ้ำซ้อนขึ้นมาอีก การที่รัฐมีนโยบาย
 จัดตั้งหลาย ๆ กลุ่มเช่นนี้ย่อมก่อให้เกิดความสับสน เพราะครอบครัวหนึ่ง ๆ อาจเป็นล่ามชัก
 หลายองค์กร

นอกจากนี้ การที่รัฐมีเป้าหมายที่จะส่งเสริมกลุ่มเกษตรกร เต็มโตขึ้นเป็นสหกรณ์ นั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก เพราะยังมีปัญหาและอุปสรรคอีกมากมายที่ไม่สามารถพัฒนาไปสู่การเป็นสหกรณ์ได้ ขณะเดียวกันสหกรณ์การเกษตรในระดับอำเภอก็มีอยู่แล้ว และดำเนินงานในลักษณะเดียวกับกลุ่มเกษตรกร เพียงแต่มีขนาดใหญ่กว่ากันพื้นที่ทั้งอำเภอ อีกทั้งกลุ่มลูกค้า ราคาส่ง ซึ่งสนับสนุนโดยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ความซ้ำซ้อนเหล่านี้เองที่มีผลกระทบต่อการค้าเงินบทบาทและประสิทธิภาพของกลุ่มเกษตรกร เนื่องจากครอบครัวของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรบางครอบครัว เป็นสมาชิกองค์กรทั้ง 3 ประเภท เพียงเพื่อสิทธิในการกู้เงินหรือซื้อปุ๋ยมากกว่าเหตุผลอย่างอื่น

ในแง่ของการมีส่วนร่วมในการวางนโยบายอาจกล่าวได้ว่า กลุ่มเกษตรกรมิได้เข้าไปมีบทบาทในกระบวนการวางแผนมัก นโยบายการพัฒนาด้านเกษตรต่าง ๆ ถูกกำหนดมาจากรัฐแล้ว ตั้งแต่ระดับกระทรวงจนกระทั่งกรม ตัวอย่างเช่น การส่งเสริมให้ปลูกพันธุ์ข้าวชนิดใหม่ ๆ ที่ให้ผลผลิตสูงกว่าพันธุ์พื้นเมืองจะถูกค้นคว้าและนำมาส่งเสริมในระดับพื้นที่โดยมิได้มีการพิจารณาถึงความเหมาะสม ว่าสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านหรือไม่ และเมื่อผลผลิตแล้ว ภาวะตลาดเป็นอย่างไร

นอกจากนี้ นโยบายที่สำคัญประการหนึ่งซึ่งมีผลโดยตรงต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน ได้แก่ นโยบายข้าว ทั้งในแง่ของนโยบายส่งออก เช่น การเก็บค่าพรีเมียมข้าว, การส่งออกเสรี, การกำหนดโควตาส่งออกและการสต็อกข้าว และนโยบายภายใน เช่น การลดพื้นที่ปลูกข้าว, การประกันราคาข้าว, การพยุงราคาข้าว การแทรกแซงราคาข้าว และมาตรการส่งเสริมต่าง ๆ ที่กำหนดโดยรัฐบาลนั้น ไม่ประสพผลเท่าที่ควร กล่าวคือ ไม่สามารถแก้ปัญหาการค้าข้าวเปลือกตกต่ำได้ และเมื่อถึงจุด ๆ หนึ่ง กลุ่มเกษตรกรไม่อาจทนต่อปัญหาเหล่านี้ได้ ตัวอย่างเช่น เหตุการณ์ในช่วงต้นเดือนมกราคม 2529 อันเป็นต้นฤดูการผลิต 2528/2529 เนื่องจากก่อนหน้านี้สภาวะตลาดข้าวของโลกตกต่ำมาโดยตลอด จนกระทั่งปีดังกล่าวยังคงไม่ดีขึ้น กลุ่มเกษตรกรต่าง ๆ ในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยคณะกรรมการกลุ่มเกษตรกรระดับจังหวัด ได้จัดให้มีการประชุมร่วมกันเพื่อเสนอแนะข้อคิดเห็นต่อรัฐเกี่ยวกับนโยบายข้าว และได้มีการยื่นข้อเรียกร้องต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อให้หามาตรการแก้ไขนโยบายให้เกิดผลมากยิ่งขึ้น แต่ผลการเจรจาไม่เป็นที่พอใจ ดังนั้น ในวันที่ 6 มกราคม 2529 จึงได้มีการเดินขบวนสู่กรุงเทพมหานคร

จากพฤติกรรมการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกร ที่แสดงถึงความพยายามเข้าไปมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นต่อนโยบายของรัฐ ในขณะที่รัฐเองกลับมองว่าเป็นการล่าช้า ความวุ่นวายทางการเมือง ทางฝ่ายปกครองโดยปลัดกระทรวงมหาดไทยจึงได้มีคำสั่งไปยังทุกจังหวัดให้มีการเคลื่อนไหวยุทธศาสตร์ของชาวนาให้เจ้าหน้าที่ของรัฐชี้แจง ทำความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายข้าว และมาตรการเสริมต่าง ๆ ในเขตจังหวัดจะเชิงเทราก็เช่นกัน ในย่วงดังกล่าว บรรดาผู้นำกลุ่มเกษตรกรต่าง ๆ รวมทั้งประธานกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์แปลงยาว ก็อยู่ในข่ายที่เจ้าหน้าที่ของรัฐเฝ้าประคบประกำ มีการตั้งด่านตามจุดต่าง ๆ เพื่อสกัดกั้นผู้ที่จะไปร่วมชุมนุมประท้วงในระดับพื้นที่มีการส่งเจ้าหน้าที่ออกไปพบปะชาวบ้านชี้แจงสถานการณ์

จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว แสดงให้เห็นถึงยุทธวิธีของรัฐที่ไม่ต้องการให้กลุ่มเกษตรกรแสดงออกซึ่งการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างอิสระ และเป็นความพยายามแยกสลายพลังกลุ่มให้อ่อนแอลง กระทั่งกลุ่มเกษตรกรไม่สามารรถเป็นแกนนำที่จะมีบทบาทในการแก้ปัญหาของตนเองได้ ในที่สุดกลับเป็นการตอกย้ำความคิดของสมาชิกกลุ่มบางคนว่า ประท้วงไปก็ไม่ได้ผล เสียเวลา เสียเงิน ขยายข้าวได้เท่าไรก็เท่านั้น อันเป็นสภาพที่ป็นทอนประสิทธิภาพในการดำเนินบทบาทของกลุ่มลงไปเรื่อย ๆ

ค. การตระหนักรู้ของชาวนา (Peasants' Awareness) ซึ่งได้แก่ ระดับการแสดงออกเกี่ยวกับอุดมการณ์ทางการเมืองที่มีแนวโน้มนิยมการเปลี่ยนแปลง

ในการศึกษาจะพบว่าจากประสบการณ์ในอดีต ซึ่งแม้ว่าระดับผู้นำมีความพยายามที่จะแก้ปัญหาด้วยยุทธวิธีต่าง ๆ แต่กลับถูกขัดขวาง และพบกับอุปสรรคมากมาย เป็นผลทำให้สมาชิกมองไม่เห็นทางออก ยอมจำนนต่อปัญหา ขาดสมาชิกที่จะร่วมกันแก้ปัญหา เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ส่วนในทางการเมือง จากการเลือกตั้งสมัยที่ผ่านมายังคงสนใจเลือกตัวบุคคลมากกว่านโยบายพรรค และมองว่าใครจะทำประโยชน์ให้กับชุมชนมากกว่า ในขณะที่ระดับผู้นำกลุ่มพยายามผลักดันให้ผู้สมัคร ส.ส. หน้าใหม่ที่มีแนวคิดเปลี่ยนแปลงสังคมได้รับการเลือกตั้ง และภายหลังการเลือกตั้งก็ได้มีการเสนอข้อมูลและปัญหาต่าง ๆ ระดับพื้นที่อันจะนำไปสู่การแก้ไขต่อไป

สำหรับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่มีปัญหา เช่นปัจจุบัน แนวความคิดของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการยอมรับจนต่อปัญหา โดยไม่คิดเปลี่ยนแปลงแก้ไข รวมทั้งรู้สึกใช้เงื่อนไขทางการเมืองให้เป็นประโยชน์ และหากสมาชิกไม่ค่อยกระตือรือร้นกลุ่มเกษตรกรก็ไม่อาจมีบทบาทหน้าที่ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปได้เท่าที่ควร

ง. ระดับการเข้าถึงสื่อมวลชนของชาวนา (Peasants' Access to Mass Media) จะเป็นการเพิ่มการรับรู้ข่าวสารการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในสังคม

การได้รับข่าวสารต่าง ๆ จากสื่อมวลชนไม่ว่าจะเป็น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ หรือสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เป็นสิ่งจำเป็น กล่าวคือ การที่สมาชิกกลุ่มสามารถรับรู้ข่าวสารต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวางหลากหลายย่อมก่อให้เกิดความรอบรู้ สามารถตัดสินใจแสวงหาทางออกเพื่อแก้ไขปัญหาได้

สภาพการรับข่าวสาร สิ่งที่ทุกครั้งเรานับได้ ได้แก่ วิทยุ รองลงมาคือโทรทัศน์ ส่วนหนังสือพิมพ์นั้นก็หาอ่านได้เฉพาะตามร้านค้าในตลาด จะเห็นได้ว่าไม่มีโอกาสเลือกชมมากนัก ฉะนั้นข่าวสารต่าง ๆ จึงถูกกำหนดแล้วจากผู้เสนอว่าจะเสนอในลักษณะใดไม่ว่าจะเป็นวิทยุหรือโทรทัศน์ โดยเฉพาะรัฐเองได้ควบคุมเนื้อหาการนำเสนออยู่แล้ว นอกจากเนื้อหาที่จะรับแล้ว ยังมีโอกาสที่จะรับรู้ ในสภาพเป็นจริง ผู้ฟังหรือผู้ดู ย่อมเลือกชมความบันเทิงมากกว่า จากการสัมภาษณ์สมาชิก พบว่า ส่วนใหญ่ก็ให้ความสนใจกับข่าวอยู่บ้าง แต่ก็เกินไปอย่างจำกัด ตัวอย่างเช่น กรณีการประท้วงของชาวนาหลายจังหวัด สมาชิกหลายคนไม่เคยทราบข่าวดังกล่าวเลย

นอกจากนี้ข่าวนโยบายข่าว หรือมาตรการต่าง ๆ ซึ่งกำหนดโดยรัฐและมีการแถลงให้ประชาชนได้ทราบ สมาชิกบางคนก็บอกว่าไม่เคยดู และในแง่ของสภาพการตลาดการผลิตต่าง ๆ รวมทั้งราคาผลผลิตส่วนใหญ่ก็สอบถามราคาจากพ่อค้า หรือเพื่อนบ้านมากกว่าจะรับจากสื่อมวลชน สภาพเช่นนี้แสดงให้เห็นว่า การรับรู้ของสมาชิกกลุ่มถึงสภาวะต่าง ๆ ภายนอกชุมชนยังมีอยู่อย่างจำกัด ดังนั้น จึงเป็นการยากที่จะให้บรรดาสมาชิกกลุ่มเกิดความคิดผิวจิตวิเคราะห์ได้อย่างหลากหลาย

โดยสรุป ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินบทบาทของกลุ่มเกษตรกรที่สำคัญ ได้แก่ ที่มาขององค์กร กล่าวคือ จากการที่รัฐพยายามสนับสนุนให้ประชาชนก่อตั้งกลุ่มขึ้นมาโดยไม่

คำนึงถึงความพร้อม และความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่ม การสมัครเข้าเป็นสมาชิกของประชาชนซึ่งมุ่งหวังผลประโยชน์ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐมากกว่าจะเป็นการรวมตัวเพื่อช่วยเหลือตนเอง และในแง่นโยบายของรัฐนอกจากส่งเสริมการตั้งกลุ่มเกษตรกรแล้ว ยังได้มีการส่งเสริมกลุ่มประเภทอื่น ๆ อีก เช่น สหกรณ์การเกษตรกลุ่ม ธกส. ซึ่งกลุ่มทั้ง 2 ประเภทดังกล่าว สามารถให้บริการตามความต้องการได้ดี ดังนั้น บางครอบครัวนอกจากเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรแล้ว ยังเป็นสมาชิกกลุ่ม ธกส. หรือสหกรณ์การเกษตรด้วย ทั้งนี้ก็ด้วยความต้องการ บัญ และสินเชื่อเท่านั้น องค์กรใดสามารถตอบสนองความต้องการได้ก็ใช้องค์กรนั้น

ด้านการตระหนักรู้ของสมาชิก แม้ว่าจะมีความตื่นตัวทางการเมือง และแนวโน้มนโยบายการใช้การเมือง เข้ามาจับบทบาทในการแก้ปัญหาจะมีอยู่น้อยในระดับสมาชิก แต่ในระดับกลุ่มประธานกลุ่มในฐานะตัวแทนได้พยายามใช้การเคลื่อนไหว โดยการร่วมประท้วงปัญหาราคาข้าวตกต่ำ 2 - 3 ครั้ง ยังพบอุปสรรคอยู่บ้าง รัฐยังไม่ยอมรับให้กลุ่มสามารถเคลื่อนไหวลักษณะดังกล่าว ดังนั้น ในแต่ละครั้งจึงถูกทางการสั่งระงับและพยายามแยกสลายพลังมวลชนทุกครั้ง ยังผลให้เกิดความท้อแท้ ในหมู่บ้านผู้นำและสมาชิกกลุ่มหลายคน

และปัจจัยสำคัญประการสุดท้าย ได้แก่ การเข้าถึงสื่อมวลชน จะเห็นได้ว่าแม้สมาชิกสามารถรับข่าวสารได้จากสื่อประเภทวิทยุ และโทรทัศน์ แต่โอกาสที่เขาคจะได้รับข่าวสารที่เป็นประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นข่าวเกี่ยวกับภาวะเศรษฐกิจ, ราคาสินค้า รวมทั้งการเคลื่อนไหวของชาวนาแต่ละครั้ง มีน้อย สมาชิกบางคนไม่เคยทราบว่าประธานกลุ่มของตนมีบทบาทอย่างไรบ้าง การที่สมาชิกขาดข้อมูลต่าง ๆ ที่จะก่อให้เกิดความกระตือรือร้น รวมทั้งเข้าใจสภาพปัญหาในระดับกว้าง จึงเป็นปัจจัยประการหนึ่งที่ทำให้สมาชิก แล่งหางทางออกให้กับปัญหาเศรษฐกิจของตนเองไม่ได้

เมื่อพิจารณาถึงตัวอุปสรรคสภาพในการดำเนินบทบาทของกลุ่มเกษตรกรทั้ง 4 ประการ ซึ่งได้แก่ ขอบเขตการสนับสนุน, ความสามารถในการติดต่อองค์กร, ความสัมพันธ์กับภายนอก และการทำกิจกรรมร่วมกัน อาจกล่าวได้ว่ากลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์แปลงยาวยังด้อยประสิทธิภาพในการดำเนินบทบาทหลาย ๆ ด้าน ตัวชี้ที่สำคัญได้แก่ การสนับสนุนจากสมาชิกและการทำกิจกรรมร่วมกัน จะพบว่ากลุ่มยังไม่สามารถระดมทรัพยากรทั้งกำลังทรัพย์ที่จำเป็นในการดำเนินธุรกิจจากสมาชิกได้เพียงพอ ขณะเดียวกันด้านกำลังคนยังขาดเอกภาพในความ

เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การที่กลุ่มไม่ล่ามารถเติบโตขึ้นทั้งในด้านปริมาณคือ มีสมาชิกเพิ่มขึ้น และในแง่คุณภาพคือ องค์กรมีความเข้มแข็งขึ้นจนถึงขั้นเป็นพลังกลุ่มที่มีกำลังต่อรอง ย่อมเป็นเครื่องชี้ว่ากลุ่มยังไม่ล่ามารถดำเนินบทบาทต่าง ๆ ได้แก่ บทบาทในฐานะผู้ระบุนความต้องการ, บทบาทในฐานะผู้กระตุ้น, บทบาทในฐานะผู้วางแผน, บทบาทในฐานะผู้ระดมทรัพยากร และ บทบาทในฐานะผู้จัดองค์กร ได้อย่างเต็มที่

การที่กลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์แปลงยาวไม่ล่ามารถมีบทบาทด้านต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่ อาจกล่าวได้ว่าเป็นผลมาจากปัจจัย 4 ประการ ซึ่งได้แก่ ที่มาขององค์กร, ลักษณะนโยบาย, การตระหนักรู้ของชาวบ้าน และระบอบการเข้าถึงสื่อมวลชน กล่าวคือ กลุ่มไม่ล่ามารถจัดระบบองค์กรให้เกิดการรวมกลุ่มที่ทำหน้าที่ในสังคมได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากความไม่พร้อมที่ประชาชนจะมารวมกลุ่มในรูปแบบที่เป็นทางการ ซึ่งไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและกลุ่มยังเริ่มก่อตั้งขึ้นจากการส่งเสริมของเจ้าหน้าที่ และหน่วยราชการ โดยไม่คำนึงถึงความต้องการจำเป็นของประชาชน ดังนั้น ผลประโยชน์ตอบแทนจึงเป็นสิ่งชักจูงให้ประชาชนสมัครเข้าเป็นสมาชิกเพียงเพื่อจะรับบริการจากกลุ่มไม่ว่าจะเป็นเงินกู้ ปุ๋ยยา หรือกิจกรรมอื่น ๆ และเมื่อกลุ่มสร้างโรงสีขึ้น โดยมีเป้าหมายให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองของชุมชน กลุ่มจึงไม่ล่ามารถระดมความคิดเห็น รวมทั้งเงินทุนจากสมาชิกได้อย่างกว้างขวาง สมาชิกส่วนใหญ่จึงได้แต่เฝ้ารอว่าเมื่อใดโรงสีจึงจะสร้างเสร็จ ปล่อยให้ภาระหน้าที่ต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับคณะกรรมการกลุ่ม ที่จะตัดสินใจวางแผนการดำเนินงานตามแต่จะเห็นชอบ ในแง่ของลักษณะนโยบายรัฐไม่เพียงส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรขึ้นเพียงรูปแบบเดียว ยังได้ส่งเสริมกลุ่มรูปแบบที่คล้ายคลึงกันขึ้นอีกได้แก่ สหกรณ์การเกษตร และกลุ่ม รกส. ทำให้เกิดการแย่งชิงประชาชนซึ่งมีผลต่อการดำเนินงานของแต่ละองค์กรเอง ความกลัวที่กลัวที่จะใช้พลังกลุ่มในการต่อรองมีน้อย โดยเฉพาะการตระหนักรู้ในตัวทางการเมือง ที่มีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งการใช้การเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อแก้ปัญหาโดยเฉพาะปัญหาทางการเศรษฐกิจที่ตกต่ำ ราคาผลผลิตที่สำคัญได้แก่ ข้าวเปลือกตกต่ำมาก การวางแผนนโยบายของรัฐเกี่ยวกับการส่งออกและนโยบายภายในเชื่อประโยชน์ให้แก่พ่อค้ามากกว่าชาวบ้าน จึงถูกเอาเปรียบในเรื่องราคา จากสภาพปัญหาดังกล่าว แม้ว่าสมาชิกจะมีกลัวที่กลัวที่จะใช้พลังกลุ่มสร้างอำนาจต่อรองอยู่น้อย แต่ก็ยังมีความพยายามที่จะใช้พลังกลุ่มในการเคลื่อนไหวทางการเมืองโดยการเดินขบวนและชุมนุมประท้วงอยู่บ้าง 2 - 3 ครั้ง ในเรื่องราคาข้าว แต่ก็ถูกห้ามจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ บทบาทของกลุ่ม

ในฐานะผู้กระตุ้นให้รัฐเกิดการทบทวนแก้ไข และเปลี่ยนแปลงนโยบายในอันที่จะเป็นประโยชน์ต่อ
ชาวบ้าน ซึ่งถูกจำกัดลง และเมื่อสมาชิกบางคนที่ตัดสินใจร่วมกิจกรรมนี้แล้วแต่กลับไม่ก่อผลอะไร
ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก้ไขปัญหาของเขา ซึ่งกลายเป็นการตอกย้ำให้เกิดความรู้สึกท้อแท้ยิ่งขึ้น
และในที่สุด พลังกลุ่มก็ค่อย ๆ สลายลง และยากที่จะปลุกเร้าให้รวมตัวกันมีบทบาทได้อีก

ศูนย์วิทยพัชร์พยากรณ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย